

Najvažniji rezultati projekta

ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE

Jačanje kapaciteta Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma
u cilju optimiziranja njihove pomoći europskim gradovima
u održivom energetsom razvoju

Ova publikacija sadrži glavna postignuća projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE (IEE/09/835/SI2.558299), sufinanciranog od Europske komisije kroz program Inteligentna energija za Europu (IEE). Ovaj projekt, punog naziva “Mreža održivih energetske potpornih struktura za Sporazum gradonačelnika”, doprinjeo je ostvarenju EU klimatskih i energetske ciljeva jačanjem kapaciteta Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma gradonačelnika u boljoj potpori europskim lokalnim upravama u održivom energetske planiranju i primjeni.

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE čini 15 partnera iz 8 europske zemlje. To su:

- Pokrajina Genova (IT) – koordinator
- Sogesca s.r.l (IT)
- Pokrajina Modena (IT)
- Udruga Coordinamento Agende 22 Locali Italiane (IT)
- Grad Zagreb (HR)
- Poljska mreža općina “Energie Cités” (PL)
- Regionalna energetske agencija Kaunas (LT)
- Regija Centralna Makedonija (GR)
- Centar za obnovljive izvore energije i uštede (GR)
- Pokrajina Huelva (ES)
- Pokrajina Barcelona (ES)
- ICLEI – Pokret lokalnih uprava za održivost, Europsko tajništvo (DE)
- Udruga za razvoj planinskih općina Republike Bugarske (BG)
- Europski centar za kvalitetu (BG)
- Savez lokalnih vlasti bugarske obale Crnog mora (BG)

Ovu publikaciju je izradila Poljska mreža općina “Energie Cités”, partner u projektu Energija za gradonačelnike.

Za sadržaj ove publikacije isključivo odgovaraju autori. Ova publikacija ne odražava nužno mišljenje Europske zajednice. Europska komisija nije odgovorna za bilo kakvo korištenje informacija koje ova publikacija sadržava.

Sadržaj

1. Uvod	5
1.1. Uvodna riječ	5
1.2. Sporazum gradonačelnika – pokret za energetske održivi razvitak	6
1.3. Važnost uloge Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma	8
2. Sažetak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE	11
3. Istraživanje potreba Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma	15
4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinate Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?	17
4.1. Jačanje kapaciteta	17
4.2. Alatni okvir za metodologije o klimi i energiji	18
5. Kako Koordinator Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim samoupravama? Teorija i praksa	23
5.1. Izrada Inventara emisija CO ₂ i Akcijskog plana za energetske održivi razvitak	23
5.2. Provedba Akcijskog plana za energetske održivi razvitak	24
5.3. Uključivanje civilnog društva	27
5.3.1. Forumi	27
5.3.2. Energetski dani	29
5.4. Implementacija sustava energetske upravljanja	33
6. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE dokumenti i alati – izvor inspiracije	39
7. Zaključci	43
7.1. Primjeri uspješne primjene	43
7.2. Naučene lekcije	44
7.3. Preporuke	46
8. Lokalne samouprave uključene u projekt	49
9. Kontakti projektnog konzorcija	51

1. Uvod

1.1. Uvodna riječ

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je bio jedinstven. To je bio prvi IEE projekt s posebnim fokusom na Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma kako bi im se pomoglo u pružanju potpore EU klimatskim i energetske ciljevima s promoviranjem i osnaživanjem provedbe inicijative Sporazum gradonačelnika (CoM). Veliki konzorcij sastoji se od 15 partnera koji su zajedno radili na uključivanju europskih gradova i općina u održivo energetske planiranje, uštedu energije, povećanje primjene obnovljivih izvora energije i smanjenje emisije CO₂. Za više od 80 odabranih lokalnih samouprava dana je potpora za izradu i provedbu njihovih Akcijskih planova energetske održivog razvitka, a u proces su uključeni građani i lokalni dionici.

Posebno smo ponosni na neke uspješne primjere kao što je izrada prvog zajedničkog SEAP-a u Europi za nekoliko lokalnih samouprava. Nadalje, sljedeći jedinstveni primjer predstavlja objedinjavanje razvoja Sustava energetske upravljanja (EnMS) (po standardu ISO 50001) zajedno s izradom SEAP-a za 8 lokalnih samouprava. Istovremenim korištenjem oba alata ostvarit će se bolji rezultati u primjeni. U okviru projekta, više od 250 lokalnih samouprava te mnogo Potpornih struktura bilo je uključeno u opću potporu putem edukativnih radionica i događanja po cijeloj Europi.

Prateći naš rad i naučene lekcije za vrijeme te tri godine, razvili smo nekoliko alata koji se mogu pronaći na linku projekta „Toolbox of Methodologies on Climate and Energy“. To će pomoći Koordinatorima Sporazuma i Potporama Sporazumu da napreduju u provedbi Sporazuma gradonačelnika. Na primjer, tamo se može pronaći osnovni priručnik namijenjen Potpornim strukturama, edukativni materijal za Potporne strukture i lokalne samouprave ili EnMS vodič. Alatni okvir uključuje više od 1.000 izvora iz cijele Europe, na puno jezika. Pogledajte na našoj web stranici i ostale zanimljive informacije o projektu: www.energyformayors.eu.

Dario Miroglio
Koordinator projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE
Pokrajina Genova (IT)

1. Uvod

1.2. Sporazum gradonačelnika – pokret za energetske održivi razvitak

Sporazum gradonačelnika je europski pokret koji uključuje lokalne i regionalne uprave koje su se dobrovoljno obvezale na povećanje primjene energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije u svojim područjima. Sa svojim angažmanom, potpisnici Sporazuma žele postići smanjenje emisije CO₂ za više od 20% do 2020. na području Europske unije.

U cilju da se politička opredijeljenost provede putem konkretnih mjera i projekata, Potpisnici Sporazuma su se obvezali na:

- izradu **Inventara emisija CO₂ (BEI)**,
- izradu **Akcijskog plana energetske održivog razvitka (SEAP)** s ključnim mjerama koje se planiraju provesti,
- **provedbu SEAP - a,**
- uključivanje svojih građana i lokalnih dionika u provedbu aktivnosti na području klime i energije putem organiziranja **Energetskih dana.**

Prvo svečano potpisivanje Sporazuma gradonačelnika bilo je 19. veljače 2009., u Europskom parlamentu u Bruxellesu. Tom prilikom, preko 350 gradova javno je potpisalo Sporazum gradonačelnika pokazujući svoju odlučnost da postignu ili da čak idu ispred postavljenih klimatskih i energetske ciljeva Europske unije u svrhu poboljšanja kvalitete života svojih građana.

Prvo svečano potpisivanje Sporazuma gradonačelnika u 2009. (izvor: www.eumayors.eu)

1. Uvod

Od kada je održana prva ceremonija, inicijativa Sporazuma gradonačelnika ima ubrzani rast. U travnju 2013., broj potpisnika Sporazuma je bio veći od 4.500 te se još uvijek novi gradovi i općine priključuju ovom pokretu dobrovoljno se obvezujući na **smanjenje emisije CO₂ na svom području za najmanje 20% do 2020.**

Sporazum gradonačelnika je otvoren za lokalne uprave svih veličina – od malih općina do glavnih metropolitanskih područja. One mogu potpisati Sporazum gradonačelnika u bilo koje vrijeme, odnosno nema konačnog roka! Jednom godišnje organizira se svečano potpisivanje Sporazuma gradonačelnika koje daje gradonačelnicima mogućnost da simbolično javno potpišu i pojačaju vidljivost na europskom nivou.

source: www.eumayors.eu

source: PNEC

source: PNEC

1. Uvod

Potpisivanje Sporazuma gradonačelnika te kao posljedica, izrada i provedba SEAP-a, mogu donijeti lokalnim samoupravama mnoge koristi, ne samo na području zaštite okoliša i klime, nego također na području ekonomije i socijalne zaštite. Potencijalne koristi uključuju:

- doprinos globalnoj borbi protiv negativnih klimatskih promjena,
- predočiti opredjeljenost prema zaštiti okoliša i učinkovito upravljanje resursima,
- smanjenje potrošnje energije i račune za korištenje energije,
- poboljšati sigurnost energetske opskrbe,
- poboljšati kvalitetu života građana,
- omogućiti stabilno okruženje za poduzetništvo,
- stvaranje novih poslova,
- poboljšati imidž lokalne samouprave,
- bolje financijske mogućnosti,
- mogućnosti za umrežavanje i razmjenu iskustava s drugim potpisnicima Sporazuma.

S obzirom da zadatak potpisnika Sporazuma nije lagan, oni mogu računati na široku potporu Europske komisije (EC) i drugih europskih institucija, kao i Koordinatora sporazuma i Potpora Sporazumu. Postoje dva tipa organizacije Struktura potpore koje pomažu potpisnicima Sporazuma u njihovim ispunjavanjima obveza kao što su: izrada baze podataka o energetske potrošnji i emisijama CO₂, izrada SEAP-a, uključivanje civilnog društva i pronalaženje izvora financiranja. Zahvaljujući njima, ova ambiciozna inicijativa omogućena je i manjim općinama koje imaju više ograničavajućih faktora za obvezivanje (ljudski resursi, tehničke i financijske mogućnosti).

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pružio je potporu provedbi Sporazuma gradonačelnika jačanjem uloge i kapaciteta Koordinatora sporazuma i Potpora Sporazumu. To je omogućilo da pomognu svojim gradovima i općinama (mnogi od njih su potpisnici Sporazuma) u njihovim lokalnim aktivnostima na području klime. Nadalje, izabranim lokalnim samoupravama iz 7 europskih zemalja se direktno pomoglo u razvoju i implementaciji njihovih SEAP-a.

1.3. Važnost uloge Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma

Važnu ulogu u Sporazumu gradonačelnika (CoM) imaju **Koordinatori Sporazuma (CC)** i **Potpore Sporazuma (CS)** (prije Potporna Struktura Sporazuma gradonačelnika). To su organizacije koje daju potporu potpisnicima Sporazuma u ispunjavanju njihovih visokopostavljenih ciljeva kao i u promoviranju Sporazuma gradonačelnika na području gdje imaju utjecaj. Njihova pomoć je ključna, posebice za one lokalne samouprave koje imaju političku volju da razviju i implementiraju SEAP, ali nemaju dovoljno znanja i/ili sredstava da učine to sami.

1. Uvod

Koje su razlike između ta dva tipa organizacije?

1. Koordinator Sporazuma (Covenant Coordinators) su javne uprave (npr. pokrajine, županije i nacionalne uprave) koje pružaju strateške smjernice i financijsku i tehničku pomoć lokalnim samoupravama koje su potpisale Sporazum gradonačelnika. Ova grupa se dijeli na dvije vrste koordinatora:

- **Teritorijalni koordinatori** - decentralizirane vlasti, uključujući pokrajine, regije i udruženja lokalnih samouprava,
- **Nacionalni koordinatori** - nacionalna javna tijela, uključujući nacionalne energetske agencije i ministarstva nadležna za energiju.

Nacionalni i teritorijalni koordinatori prepoznati su od strane Europske komisije kao ključni saveznici Ureda Sporazuma gradonačelnika koji imaju odlučujuću ulogu u širenju Sporazuma prema lokalnim vlastima na svom teritoriju i pružanju tehničke, financijske, administrativne i političke podrške potpisnicima potrebne u ispunjavanju preuzetih obveza.

2. Potpore Sporazuma (Covenant Supporters) su europske, nacionalne i regionalne mreže i udruženja lokalnih vlasti koje koriste svoja lobiranja, komunikacije i umrežavanje u svrhu promocije inicijative Sporazum gradonačelnika te podržavaju obveze potpisnika (uglavnom su to članovi pojedine Potpore Sporazuma).

Potpore Sporazuma gradonačelnika su ključne saveznice Ureda Sporazuma gradonačelnika s obzirom na njihove mogućnosti da prilagode ciljeve i poruke Sporazuma na način da bude provedivo u praksi. Osim toga, neki imaju tehničke stručnjake i usmjeravaju lokalne uprave kroz praktični proces do postizanja njihovih obveza.

Djelovanje CC&CS uključuje:

- promociju CoM između lokalnih uprava i pomaganje u procesu pristupanja inicijativi,
- pružanje potpore potpisnicima Sporazuma u procesu provedbe (npr. u izradi BEI-a, izradi i traženju izvora financiranja),
- olakšavanje izmjene iskustava između potpisnika Sporazuma, kao i između gradova potpisnika i gradova kandidata tako da mogu učiti jedni od drugih, zajedno napredovati te dijeliti svoja najbolja iskustva,
- djelovanje u ulozi posrednika između lokalnih samouprava i CoMO.

Konzorcij projekta
ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE
čine Koordinator Sporazuma, Potpore Sporazuma,
lokalne uprave i drugi tehnički stručnjaci (izvor: PNEC)

1. Uvod

Ovaj rad je veoma zahtjevan, ali istovremeno i jako koristan. Koordinator Sporazuma i Potpore Sporazuma, ne samo da dobivaju priliku i prestiž u radu s EC i drugim aktivnim organizacijama u Europi, nego mogu ostvariti prepoznatljivost na europskom nivou, djeliti iskustva s ostalim potpornim Strukturama, sudjelovati u radnim grupama, edukativnim radionicama i drugim platformama. Uz njihova djelovanja u pružanju potpore lokalnim samoupravama u održivom energetske planiranju, provedbi i praćenju, prepoznata je i buduća pozicija u aktivnoj potpori europskih klimatskih i energetske ciljeva. Također, oni mogu uzeti vanjsku pomoć kako bi bolje djelovali, npr. koristiti projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE gdje su proširena znanja te su opremljeni s novim korisnim alatima i smjernicama.

POSTANITE KOORDINATOR SPORAZUMA ILI POTPORA SPORAZUMU!

Procedura je jednostavna i uloga velika:

- Ispunite on-line pristupnicu dostupnu na web stranici Sporazuma gradonačelnika
(http://www.eumayors.eu/registration/coordinator-supporter_en.html).
- Nakon potvrde o podobnosti, ispunite formu ugovora koji će biti supotpisan od Europske komisije.
- Nakon potpisa ugovora s obje strane, ažurirajte svoj on-line novi profil s informacijama o uslugama i pomoći koje namjeravate pružiti potpisnicima.

Više informacija može se naći na web stranici Sporazuma gradonačelnika:
www.covenantofmayors.eu

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE će rado odgovarati na Vaše upite koje se odnose na ulogu i aktivnosti CC&CS.

Također za Vas nudimo Paket podrške!

Kontakt podatke možete pronaći na:
<http://www.energyformayors.eu/en/contact-us>

2. Sažetak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je jedinstven. To je bio prvi IEE projekt s posebnim fokusom na Koordinate Sporazuma i Potpore Sporazuma, s ciljem da im se dodatno pomogne u pružanju potpore lokalnim samoupravama u provedbi lokalnih aktivnosti na području klime. Glavni cilj projekta bio je pružanje potpore tim strukturama na realan način u svrhu postizanja EU klimatskih i energetske ciljeva te uključivanje u inicijativu Sporazuma gradonačelnika.

Konzorcij je bio fokusiran na četiri glavna područja rada:

- **Jačanje uloge Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma** kako bi ih se osposobilo za pružanje bolje potpore lokalnim samoupravama koje su (ili će postati) potpisnice Sporazuma u ispunjavanju preuzetih obveza, kao što su: izrada Inventara emisija CO₂ (BEI), izrada i provedba Akcijskog plana energetske održivosti (SEAP), uključivanja civilnog društva i pronalaženje izvora financiranja i slično,
- **Pomoć u izradi i provedbi SEAP-a** u odabranim lokalnim samoupravama iz 7 europskih država,
- **Praćenje provedbe SEAP-a i njegovih rezultata**, kao i unapređenje učinkovitosti energetske upravljanja u odabranim lokalnim samoupravama iz 7 europskih država,
- **Povećanje broja Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma** koje mogu pomoći potpisnicima Sporazuma u provedbi njihovih ambicioznih ciljeva.

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je temeljen na činjenici da Koordinator Sporazuma i Potpore Sporazuma imaju ključnu ulogu u provedbi Sporazuma gradonačelnika (CoM) te da su im potrebne smjernice i resursi za uspješno i učinkovito pružanje potpore potpisnicima Sporazuma, posebice malim i srednjim lokalnim samoupravama koje nemaju neophodnih kapaciteta za ispunjavanje obveza preuzetih potpisivanjem Sporazuma. Projekt je ojačao CC&CS i povećao njihove kapacitete putem organiziranja specifičnih **seminara i radionica**, razvijanja **Alatnog okvira za metodologije na području klime i energije, izmjenjivanja znanja i umrežavanja**.

U okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pružena je pomoć i lokalnim samoupravama. Projektni partneri, koji su ujedno i Koordinator sporazuma i Potpore Sporazuma, pomogli su više od 80 lokalnih samouprava u razvoju i provedbi njihovih SEAP-a te u uključivanju građana i lokalnih dionika u proces. Još je mnogo lokalnih samouprava imalo koristi od aktivnosti koje su proveli partneri projekta s ciljem izgradnje kapaciteta i razmjene iskustava.

Osim toga, projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je u odabranim lokalnim samoupravama testirao mogućnosti razvoja SEAP-a zajedno sa Sustavom energetske upravljanja (EnMS) u skladu s novim ISO 50001 standardom.

2. Sažetak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE

Sažetak najvažnijih projektnih rezultata:

U nastavku teksta sažeto su opisane glavne aktivnosti projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE. Detaljniji opisi spomenutih aktivnosti te njihovi ključni rezultati dani su u poglavljima koja slijede.

Obučavanje Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma

Edukativni program razvijen je u svrhu proširenja znanja i kapaciteta CC&CS kako bi osnažili njihovu potporu lokalnim samoupravama u cijelom nizu aktivnosti relevantnih za SEAP. Organizirane su četiri edukativne radionice. Kako bi se odredile potrebe za edukacijom, koristili su se rezultati inicijalne ankete provedene među potpornim strukturama. Za vrijeme tih radionica indentificirani su mnogi problemi u praksi. To uključuje određivanje (potencijalne) uloge CC&CS, istraživanje barijera s kojima su suočeni u radu s lokalnim samoupravama i moguća rješenja tih problema. Osim toga, sudionici su proširili svoja znanja o različitim koracima u procesu razvoja i implementacije SEAP-a.

Edukativni seminar za CC&CS u Huelvi, Španjolska (izvor: DIHU)

Obučavanje lokalnih samouprava

Uloga lokalnih samouprava u izradi i provedbi njihovih SEAP-a je veoma važna, uključena je kao voditelj zajednice, pružatelj usluge te kao korisnik energije u okviru svojeg poslovanja. U svakoj državi partnera održana su, najmanje, dva edukativna seminar za lokalne samouprave. Na seminaru su, uglavnom tehničko osoblje, naučili kako izraditi Inventar emisija CO₂, kako izraditi SEAP, kako uključiti civilno društvo i kako naći izvore financiranja za energetske projekte. Osim toga, upoznati su s mogućim rješenjima i tehnologijama na području energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije.

Edukativni seminar za lokalne samouprave u Krakovu, Poljska (izvor: PNEC)

Razvoj on-line Alatnog okvira za centraliziranje dobrih resursa

Alatni okvir razvijen je u svrhu centraliziranja dostupnih strateških materijala s područja klimatskih aktivnosti. Ono nudi resurse namijenjene lokalnim samoupravama i njihovim partnerima u svim koracima u procesu SEAP-a – od prikupljanja podataka do praćenja rezultata, uključujući i smjernice o uključivanju dionika, izvorima financiranja i slično. Alatni okvir je dostupan on-line, s osnovnim i detaljnijim mogućnostima tražilice prema različitim tipovima resursa i različitim jezicima.

Web stranica Alatnog okvira

2. Sažetak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE

Odabrane lokalne samouprave u proces SEAP-a

Za preko 80 lokalnih samouprava iz 7 europskih država je pružena potpora u izradi i provedbi SEAP-a. Projektni partneri, od kojih su mnogi CC&CS, pomogli su odabranim lokalnim samoupravama da prikupe podatke o njihovoj potrošnji energije, izradi Inventara emisija CO₂ i izradi kvalitetnog SEAP-a s aktivnim uključivanjem građana i drugih lokalnih dionika. Kako ne bi ostalo samo na planiranju, projektni partneri su pomogli svakoj lokalnoj samoupravi da provedu najmanje tri odabrane SEAP aktivnosti i pronađu mogući način financiranja.

Organiziranje foruma u lokalnim samoupravama

Forum predstavlja važan dio u razvoju i provedbi SEAP-a. Kako bi pomogli lokalnim samoupravama u uključivanju njihovih građana i dionika u proces SEAP-a, projektni partneri su organizirali lokalne energetske forume zajedno s lokalnim upravama. Sudionici foruma su upoznati sa Sporazumom gradonačelnika i obveza koje su lokalne uprave preuzele potpisivanjem CoM. Događanje se koristilo kako bi se razvila diskusija lokalne zajednice o energetskej situaciji i načinima kako je poboljšati. Lokalni energetske forumi su pomogli lokalnim upravama da razviju realan SEAP, primjeren lokalnoj situaciji i uz odobravanje građana.

Sudionici lokalnog energetskog foruma u Aigaleo, Grčka (izvor: CRES)

Organiziranje Energetskih dana u lokalnim samoupravama

Drugi način za informiranje i uključivanje građana je održavanje Energetskih dana. U okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, svaki partner je organizirao najmanje tri Energetske dana s odabranim lokalnim samoupravama. Navedena događanja pomogla su u podizanju svijesti o energetskej učinkovitosti, korištenju obnovljivih izvora energije i povezanosti energetske potrošnje s klimatskim promjenama. Istovremeno, to je dalo priliku lokalnim samoupravama da prezentiraju aktivnosti koje provode na lokalnoj razini u svrhu postizanja EU klimatskih i energetskej ciljeva.

Sudjelovanje djece na Energetskom danu u Godech, Bugarska (izvor: ECQ)

Implementiranje 8 Sustava energetskog upravljanja

Jedan specifičan primjer unutar projekta predstavlja testiranje mogućnosti razvijanja SEAP-a zajedno sa Sustavom energetskog upravljanja (EnMS), u skladu s novim ISO 50001 standardom u odabranim lokalnim samoupravama. EnMS je namijenjen za organizaciju lokalnih samouprava, dok je SEAP provedbeni dokument koji se odnosi na cijelu zajednicu. Namjera je bila da se kreira standard za sustav praćenja dijela SEAP-a koji se odnosi na lokalnu upravu i doprinese u struktuiranju interne i vanjske komunikacije. Rezultat aktivnosti je zanimljiv Vodič kako razviti Akcijski plan energetskej održivog razvitka, integriran s EnMS na osnovi ISO 50001:2011.

2. Sažetak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE

Povećanje broja Koordinatora sporazuma i Potpora Sporazuma

Konzorcij ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je koristio svoje komunikacijske kanale u kontaktiranju te povećanju mreže CC&CS. Ova temeljna grupa pruža potporu lokalnim samoupravama u održivom energetske planiranju i provedbi, ali je puno veća potreba za potporom velikog broja gradova i općina po cijeloj Europi. Prihvatljive organizacije iz različitih država i regija pozvane su da se pridruže Sporazumu gradonačelnika i informirane su o njihovoj potencijalnoj ulozi i koristima. Projektni partneri su utemeljili Nacionalnu radnu grupu CC&CS u svrhu razmjene odgovarajućih iskustava, znanja i alata za svoje države.

Promoviranje Sporazuma gradonačelnika

Svi partneri su snažno promovirali CoM, pomogli da se privuče pozornost na mogućnost potpore za lokalne samouprave i aktivirali gradonačelnike da se opredijele za ovu važnu inicijativu.

Projektni rezultati

ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE je ostvarila sljedeće rezultate:

- **Više od 500** osoba se usavršilo za djelovanje
- **180** novih lokalnih samouprava se pridružilo Sporazumu gradonačelnika
- **81** lokalna samouprava je uključena u razvoj i izradu njihovih SEAP-a
- **30** Energetskih dana je organizirano u regijama projekta
- **15** partnera iz **8** zemalja blisko su surađivala
- **8** pilot Sustava energetskeog planiranja (EnMS) je implementirano
- **7** nacionalnih radnih grupa CC&CS je utemeljeno
- **1** Alatni okvir je razvijen u svrhu centraliziranja korisnih resursa
- **1** paket potpore je izrađen za CC&CS
- **1** ojačan Sporazum gradonačelnika, zahvaljujući ovom projektu
- **Novi** Koordinator sporazuma (CC) ili Potpore Sporazuma (CS) su osnovane kako bi se pomoglo zajednicama
- **Nemjerljive** koristi za svaku zajednicu – od energetske i financijske uštede do bolje kvalitete života za građane!

Konzorcij projekta:

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE sastoji se od 15 partnera iz 8 europskih zemalja, uključujući Koordinate Sporazuma, Potpore Sporazuma, lokalne uprave i druge tehničke stručnjake na području energije. Njihovi kontakt podaci mogu se naći u poglavlju 9.

Više o projektu ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE može se naći na www.energyformayors.eu

3. Istraživanje potreba za Koordinatorima Sporazuma i Potpore Sporazuma

Na početku projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, napravljena je kratka studija o ulozi Koordinatora Sporazuma i Potpore Sporazuma (CC&CS). Postavljena su tri cilja kako slijedi:

- (I) identifikirati i analizirati tri područja potpore i resursa koje nude CC&CS svojim lokalnim samoupravama (LGs), tj. LGs na njihovim područjima ili u nadležnosti njihovog djelovanja,
- (II) identifikirati potencijalne dobre prakse ili primjenjive metodologije,
- (III) identifikirati potrebe CC&CS i potencijalne nedostatke u uslugama.

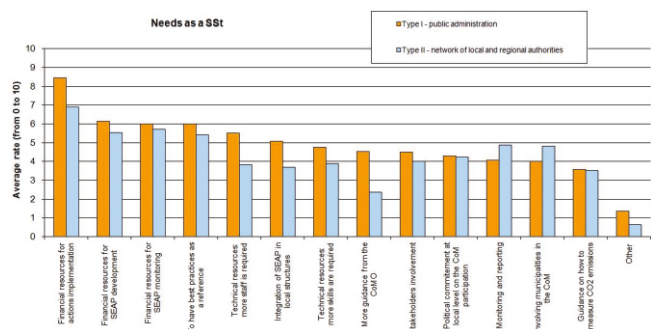
Identificiranje potreba, izazova i dobre prakse

Analize su se bazirale na informacijama skupljenim iz provedene ankete u 2010. Identificirane su različite metodologije iz područja djelovanja s fokusom na Europu. Statistički podaci i osnovna analiza ankete dostupna je u izvješću koje je izradila Pokrajina Barcelona (niže su navedene osnovne informacije).

Analizirane su potrebe i problematika CC&CS kako bi se odredile potrebne potpore od drugih, iskusnijih aktera. To je rezultiralo nacrtom šest glavnih izazova (grupa) s njihovim potencijalnim rješenjima.

To su sljedeće grupe:

- Grupa 1 - BEI metodologija i alati,
- Grupa 2 - Primjeri izrade SEAP-a,
- Grupa 3 - Dobre/najbolje prakse i analize za procese & tehnologije,
- Grupa 4 - Potpora u komunikaciji i obučavanju osoba za izradu SEAP-a,
- Grupa 5 - Obučavanje i potpora zaposlenika lokalne uprave po različitim pitanjima ,
- Grupa 6 - Izvori financiranja za provedbu SEAP-a

Nadalje, aktivnost je također pomogla u identifikiranju postojeće dobre prakse, tj. smjernice od CC&CS za gradove i općine. Na temelju tih nalaza, odabrana su područja indikatora za identifikiranje primjenjivih/korisnih elemenata u postojećim metodologijama, također i za određivanje novih metodologija u budućnosti.

3. Istraživanje potreba za Koordinatorima Sporazuma i Potpore Sporazuma

Identificiranje glavnih izazova i rješenja

Pristup podacima i prikupljanje podataka su dva glavna izazova koja su naglasile mnoge CC&CS. One su potaknute da skupljaju podatke od dna prema vrhu gdje su dostupni, u cilju da osiguraju dobru kvalitetu, koliko je moguće. Ocijenjeno je da je regionalni fokus na sektore ključan za skupljanje relevantne statistike. Regije i provincije često imaju mandat koji im dozvoljava da zajedno skupe veći broj zajednica na njihovom području. Iz tog razloga oni su važni akteri u izradi SEAP-a i prikupljanju podataka za ta područja. U tom procesu, nacionalna javna tijela često imaju tehničkih i finansijskih kapaciteta da podrže svoje lokalne samouprave te su oni logični akteri u vođenju navedenog izazova, kao što je dostupnost podataka te omogućavanje „od zgora prema dolje“ analize kako bi se povezali s „od dna prema vrhu“ pristupom lokalnih samouprava.

Element koji je često podcijenjen ili nije uključen u SEAP procjena je rizika. To je potrebno da bi se odredili fizički, energetske ili regulatorni rizici te ispitale mogućnosti. Korisno je upotrijebiti istraživački pristup od koje točke se može povezati Inventar emisija CO₂ i razviti scenarij dostupnih mogućnosti i mjera za smanjenje rizika. Sveobuhvatnim pristupom treba uskladiti potrebe u energetskej infrastrukturi s drugim potrebama.

„Treniranje trenera“, također podržano u okviru projekta E4M s obučavanjem predstavnika CC&CS, hitna je potreba. Ova grupa važnih aktera nema neophodno znanje za rješavanje svih područja za koja su možda potrebne smjernice. Uzevši u obzir da se mnoge lokalne samouprave u Europi (više od 100.000) potencijalno mogu povezati s CoM i uključiti u lokalne klimatske i energetske aktivnosti, CC&CS smjernice i potpora potrebna je za optimiziranje pristupa i formiranje naučenih lekcija. Razmjena i izgradnja kapaciteta predstavlja ključni element koji traži dodatnu potporu.

Dostupna potpora

Postoji mnogo inicijativa i projekata koji doprinose korisnim materijalima i potporom, a odnosi se na:

- On-line Alatni okvir za metodologije na području klime i energije, razvijen u okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE - www.energyformayors.eu/toolbox. Više informacija o Alatnom okviru može se pronaći u poglavlju 4.2.
- „Covenant capaCITY Training Platform“, razvijen za lokalne samouprave kako bi se razvio prvi SEAP ili njegova revizija – sa smjericama danim za 8 tema. Nadalje, sadrži program „Treniranje trenera“ za obučavanje trenera (koordinator: ICLEI Europa) - www.covenant-capacity.eu
- „Meshartility“ projekt koji se bavi s problematikom podataka te sa smjericama pruženim lokalnim samoupravama i njihovim partnerima (koordinator: ARGEM) - www.meshartility.eu
- “Potporni paket za Sporazum gradonačelnika” (<http://toolbox.climate-protection.eu/search/?cmd=view&uid=9f043e14>) nudi praktičan pristup u osnaživanju CC&CS u pružanju potpore njihovim lokalnim samoupravama u izradi BEI-a te izradi i provedbi SEAP-a

4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

4.1. Izgradnja kapaciteta

Svi Koordinator Sporazuma i Potpore sporazuma (CC&CS) pružaju smjernice i potpore za lokalne samouprave na njihovim područjima djelovanja. Ipak, to su također grupe koje trebaju potporu. U okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE **identificirane su njihove potrebe i izazovi (vidi poglavlje 3)** - Pokrenut je i **program za obučavanje** u cilju izgradnje njihovih kapaciteta i optimiziranja njihove potpore lokalnim samoupravama. Organizirana su četiri takva treninga te su niže istaknuti najvažniji rezultati.

Glavni zaključak spomenutih treninga predstavlja postojanje potreba za nastavkom izgradnje kapaciteta za Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma, s obzirom da je to ključna grupa koja može dosegnuti veliki broj lokalnih samouprava po cijeloj Europi.

Huelva trening seminar, Španjolska

Huelva trening seminar za potporne strukture, održan je u Huelvi, Španjolska, u studenom 2010. To je bio prvi trening organiziran u okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE. Suorganizatori su bili Europsko tajništvo ICLEI (ICLEI Europe), Pokrajina Barcelona (DIBA) i Pokrajina Huelva (DIHU). Na treningu je sudjelovalo 76 sudionika iz organizacija iz cijele Europe koje su u to vrijeme bile aktivne kao CC&CS ili istraživale mogućnosti pridruživanja Sporazumu gradonačelnika s takvim sposobnostima.

Predstavnici su dijelili svoje pristupe i interese, pomažući da se istraže trenutni razvoji, identificiraju potrebe i nedostaci u postojećim pristupima. **Obučavanje u metodologijama** je bilo prema tri niže navedenim kategorijama:

- 'Mekane mjere' npr. komunikacijske strategije, financijski pristupi,
- 'Praktični koraci' namijenjeno tehničkim stručnjacima u procesu razvoja SEAP-a,
- 'Integrirano upravljanje' i ponovno preispitivanje procesa.

Source: PNEC

Međunarodna radionica u Genovi, Italija

Drugo događanje, **Međunarodna radionica u Genovi**, organizirana je na iskustvu iz Huelve trening seminara. Održana je u svibnju 2011., od strane Pokrajine Genove, a prisustvovalo je više od 100 osoba što je pokazalo veliku potrebu za ponudom takvih treninga.

Program je bio fokusiran na **tipičnu ulogu lokalne samouprave u cjelokupnom procesu SEAP-a** (što oni trebaju napraviti), uz ostalo i uključivanje rukovodećeg i drugog osoblja lokalnih uprava, kao i lokalnih dionika, prikupljanje podataka i izrade BEI-a, izrade SEAP-a i aktivnosti oko financiranja. Nekoliko projekata koji se bave s energetske održivom zajednicom (financiranim putem programa Inteligentna energija za Europu) podijelila su svoje dobre prakse, uključujući i projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE koji je predstavio Paket potpore. U okviru programa, istaknuta je potreba za većom razmjenom praktičnih iskustava.

Source: PNEC

4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

Međunarodna radionica u Krakowu, Poljska

Source: PNEC

Radionica „LOW CARBON TREND-SETTERS IN 2020„ prikupila je zajedno preko 80 sudionika u listopadu 2012. Raspravilo se o ključnoj ulozi koju imaju lokalne samouprave u usmjeravanju prema nisko-ugljičnoj ekonomiji i infrastrukturi za „pametne gradove“.

Stručnjaci su podijelili svoje poglede kako olakšati zajednicama na njihovom putu prema energetske održivom razvoju. U tom smislu analizirana je i istražena uloga Koordinatora Sporazuma i Potpora Sporazuma. Štoviše, dane su smjernice kako prikupiti podatke, izraditi Inventar emisija CO₂ i izraditi te provoditi Akcijski plan energetske održivog razvitka, pri tom istaknuvši najbolje prakse iskusnih lokalnih samouprava.

Međunarodna radionica u Bruxellesu, Belgija

Četvrti međunarodni trening organizirao je konzorcij od tri projekta fokusiranih na izgradnju energetske održivih zajednica: ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, ENNEREG i City_SEC. Temeljeno na iskustvima koja su prikupili tijekom provedbe tih projekata, sudionici su raspravljali o temama: što je bitno za uspješnu izradu lokalnih SEAP-a, o preprekama s kojima su se suočili za vrijeme procesa, o metodama korištenim u lokalnim smoupravama za financiranje energetske projekata i koji su se mehanizmi koristili za praćenje rezultata vezano uz smanjenje emisije CO₂, uštedama energije i primjenom obnovljivih izvora energije.

4.2. Alatni okvir za metodologije na području klime i energije

On-line **Alatni okvir za metodologije na području klime i energije** je razvila ICLEI Europa i partneri projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, za pomoć lokalnim samoupravama (LGs) i njihovim partnerima, posebice za Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma, kada djeluju na Akcijskom planu energetske održivog razvitka (SEAP) i povezanim aktivnostima. Pristup alatnom okviru je on-line, jednostavan i besplatan te nudi široki raspon resursa na puno različitih jezika.

Alatni okvir je kreiran za:

- I. centraliziranje resursa relevantnih za lokalne aktivnosti na području klime i energije,
- II. potporu lokalnim samoupravama i njihovim partnerima – od određivanja ciljeva do praćenja, od traženja izvora financiranja do uključivanja građana,
- III. on-line ponuda raznovrsnog relevantnog materijala za lokalne samouprave – odgovara njihovim tipičnim potrebama za informacije i smjernice (npr. učinkovite radne procedure, dobri primjeri iz prakse, filmovi, alati, itd.),
- IV. prikupljeni podaci na svim europskim jezicima i neutralnim jezikom putem korištenja ikona (piktogram),
- V. omogućeno kreatorima/vlasnicima resursa da dijele, promoviraju i pomognu drugima sa svojim materijalima,
- VI. dobivanje sveobuhvatne ažurirane baze podataka za lokalne samouprave.

Krug reflektira tipične korake u procesu SEAP-a i široki raspon tema koje su obuhvaćene alatnim okvirom.

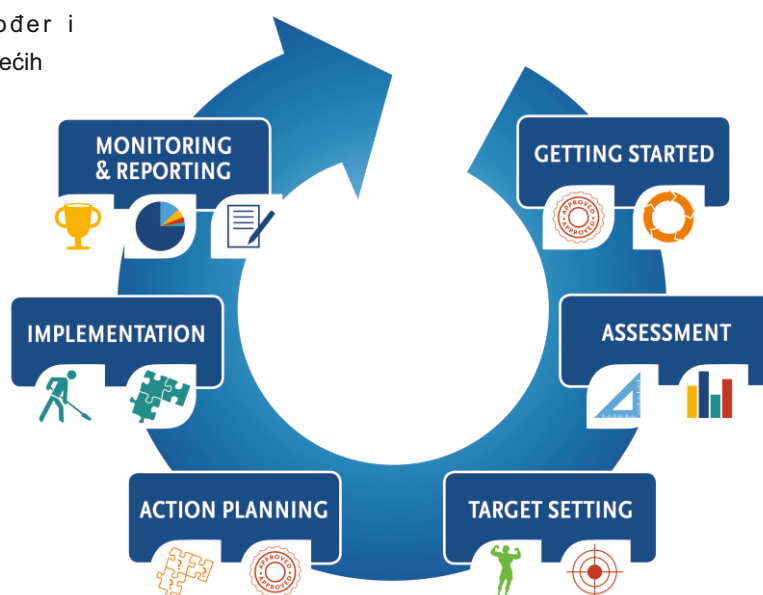
4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

Alatni okvir - www.energyformayors.eu/toolbox - je inicijalno razvijen kao osnovni izvor baze podataka kroz projekt „Sustainable NOW“ (sufinanciran kroz IEE - www.sustainable-now.eu). Kasnije je proširen kroz projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, prateći analize povezane s indentificiranjem potreba i izazova za Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma. Alatni okvir je svečano pokrenut tijekom Energetski održivog tjedna Europske unije 2011.(EUSEW). Ono je dijelom formirano od „Paketa potpore“ razvijenog u okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE za organizacije koje pružaju potporu gradovima i općinama u razvijanju njihovih SEAP-a po cijeloj Europi.

On-line pristup je besplatan. Kako bi se prenijeli ili procijenili materijali, potrebno je jednom se registrirati.

Baza podataka je strukturirana tako da odražava proces u lokalnim samoupravama, dozvoljava prenošenje podataka i traženje resursa strukturiranim načinom. To uključuje sljedeće metodologije/resurse:

- pokretanje (npr. pridobivanje političke opredijeljenosti, postavljanje smjernica),
- procjenjivanje (npr. izrada inventara emisije CO₂, SWOT analize),
- određivanje ciljeva (odlučivanje koliko mogu biti ambiciozni za lokalne samouprave i cijelu zajednicu – najmanje 20% smanjenje emisija CO₂ do 2020.!),
- planiranje aktivnosti (nacrt SEAP-a, uzimanje u obzir aktivnosti za sve sektore),
- provedba (uključivanje, pokretanje aktivnosti),
- praćenje i izvještavanje (također i ocijenjivanje rezultata i redefiniranje sljedećih koraka),
- fokusirati se na specifične teme, na primjer:
  - o Ljudi – proces uključivanja
  - o Politika – strateške smjernice
  - o Tehnologija – široki raspon mogućnosti
  - o Financiranje – plaćanje za lokalne aktivnosti

4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatora Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

Korisnik je osoba koja dobije i dodaje vrijednost

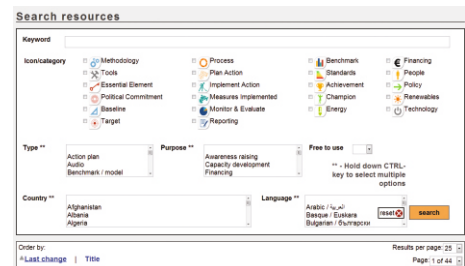
Do sada je više od 1.000 resursa dostupno. Ono ostaje kao „živi“ alatni okvir, s novim dodanim resursima te poboljšanjima za jednostavnije korištenje. Ono traži interakciju: unošenje, preuzimanje, ocjenjivanje resursa, komentiranje o resursima.

Samo je 213 registriranih korisnika, što predstavlja broj osoba koje su unijele resurse. Pozivamo Vas da se registrirate i uključite – registriraj se, preuzmi i ocijeni resurse!

Jednostavno korištenje alatnog okvira

Jednostavno traženje opcija:

- upotrebljavajući ulaznu sliku koja predstavlja tipični krug djelovanja lokalnih samouprava kada se uključe u lokalne klimatske i energetske aktivnosti,
- upotrebljavajući teme, prezentirane s ikonama kroz cijeli sustav. Ikone (pictogram) se koriste u cijelom sustavu smanjujući potrebu za jezikom kao važnim dijelom. Možete npr. tražiti podatak koristeći ikonu – sa svim relevantnim resursima povezani su relevantne ikone (od osobe koja je unijela resurs),
- Traženje naslova po **abecedi**,
- Traženje prema **jeziku**,
- Traženje prema **tipu resursa**,
- Traženje liste **svih resursa**.

Značenje ikona je dostupno u HELP postavci na 10 jezika.

Forma detaljnog traženja je također dostupna sa svrhom da omogući precizniju potragu – pomoću ključnih riječi, jezika, tipa resursa, itd.

Icon	English	Bulgarian	Catalan	Croatian	German	Greek	Italian	Lithuanian	Polish	Spanish
	Methodology	Методологии	Metodologia	Metodologija	Methodologie	Μεθοδολογία	Metodologia	Metodika	Metodologia	Metodologia
	Tools	Инструменти	Eines	Instrumenti	Werkzeuge	Εργαλεία	Strumenti	Įrankiai	Narzędzia	Herramientas
	Essential Element	Основни елементи	Element essencial	Ključan element	Schlüsselemente	Βασικά Στοιχεία	Elementi essenziali	Esminis Veiksnys	Elementy podstawowe	Elementos Esenciales
	Political Commitment	Политическа ангажираност	Compromís polític	Politička obveza	Politisches Bekenntnis	Πολιτική Δέσμευση	Impegno politico	Politinis įsipareigojimas	Zaangażowanie polityczne	Compromiso Político
	Baseline (to be used as reference)	База (за сравнение)	Línia base de referència	Bazna odrednica	Grundlinie (als Bezugs punkt)	Τύπος / Πίσω Αναφοράς	Linea base di riferimento	Bazinis padėtis (naudojama kaip atskaitos charakteristika)	Linia bazowa	Línea base de referencia
	Target	Цел	Objectiu	Cilj	Ziel	Στόχος	Obiettivo	Tikslas	Cel	Objetivo

List of all methodologies (1083)	
This list shows all methodologies ordered either alphabetically, language or by resource type	
1	(Total 2) <ul style="list-style-type: none"> 100 YEARS OF WASTE INCINERATION IN DENMARK 1st national meeting between Supporting Structure
2	(Total 2) <ul style="list-style-type: none"> 20 intermediate Local Authorities have joined COM 20 Italian Supporting Structures joined Covenant of Mayors
A	(Total 37) <ul style="list-style-type: none"> A Changing Climate for Energy from Waste A Framework for Climate or Carbon Neutrality for Local Governments A Way Forward: Canadian Perspectives on post 2012 climate policy Aalborg Commitments - Inspiring Future Accountability del clima - Monitoraggio, rendicontazione del SEAP e allineamento con il Bilancio Ambientale Action - 1st European Local Government Positioning on Energy and Climate Actions' execution on RE and EE in Barcelona Active Families for the Climate Adapting to climate change: the role of public procurement Adapting urban water systems to climate change - A handbook for decision makers at the local level Adult Learning Online AGIR Newsletter Ajuntament e sostenible Διεθνής πύλη ενέργειας ανακατασκευαστικής Γραφείας Κοινωνίας

4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

Dijelite svoj resurse

Da biste dijelili vlastite materijale (npr. filmove, smjernice, dobre primjere iz prakse) potrebno se prijaviti. To Vam dopušta da unesete svoje resurse. Ako to napravite ispravno, povezivanjem s relevantnim ikonama, korisnici će jednostavno naći resurs.

Samo oni korisnici koji su dodali resurs, mogu ga i izbrisati. To također može napraviti i administrator baze podataka ukoliko se radi o resursima loše kvalitete ili minorne važnosti.

Resursi se mogu unositi na svakom jeziku!

Smjernice o upotrebi Okvirnog alata

Postoji nekoliko instrumenata podrške koji pomažu korisnicima.

- **O OKVIRNOM ALATU** daju se opće informacije o strategiji, ciljevima i kriterijima koji su upotrebljeni u razvoju samog Alatanog okvira.
- Postavka **HELP** sadrži listu svih ikona i njihovih značenja koja se može printati i pruzeti u pdf formatu na engleskom, bugarskom, katalonskom, hrvatskom, njemačkom, grčkom, talijanskom, litvanskom, poljskom i španjolskom.
- Postavka **HELP** također uključuje i **FAQs** lista (na engleskom, bugarskom, katalonskom, hrvatskom, njemačkom, grčkom, talijanskom, litvanskom, poljskom i španjolskom) koja sadrži najčešća korisnička pitanja. FAQ lista je kreirana prema povratnim informacijama od nekoliko korisnika i partnera projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE. Lista, iako nije iscrpna, uključuje najkorisnije odgovore i savjete.
- Da bi se olakšao unos novih resursa, pojavit će se , **prozorčići** u koje će se direktno moći unositi resursi, s ciljem da vode korisnike u odabiru odgovarajućih kriterija.

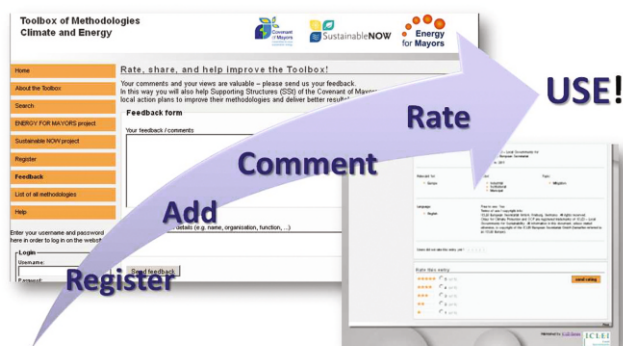
Vaša povratna informacija je važna

U Alatnom okviru dodana su dva različita mehanizma povratne informacije s ciljem da podrže visoki standard metodologije.

To su sljedeći mehanizmi:

- **Ocjenjivanje resursa** - Registrirani korisnici mogu ocjenjivati bilo koji resurs pomoću zvijezdica (1 do 5) s kojima se procjenjuje vrijednost resursa.
  - o Resurs se može samo jednom ocijeniti.
  - o Prikazana ocjena bit će prosjek svih ocjena za pojedini resurs.
- **Oblik povratne informacije** - Svaki korisnik, bez obzira da li je registriran može dati opći komentar administratoru. Vaši su komentari dobrodošli!

4. Kako je projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ojačao Koordinatore Sporazuma i Potpore Sporazuma u njihovim ulogama?

Preporuke za korisnike

Administrator će uneseni resurs provjeriti i odmah ispraviti ukoliko je potrebno (npr. povezivanje s odgovarajućim ikonama).

Uspješna primjena

Uspjeh Alatnog okvira vidljiv je iz učestalosti interakcije s web stranicom, kao što slijedi:

- **213 registriran korisnik** (koji može dodavati i ocjenjivati resurse),
- **1.069 resursa** je uneseno na **27 jezika**,
- **4.767 posjetitelja** (broj se odnosi na posjetitelje IP adrese koji su posjetili web stranicu i pogledali barem jednu stranicu, počevši od prosinca 2012.),
- **8.216 posjeta** (odnosi se na svaku novu posjetu na web stranicu, počev od prosinca 2012.),
- **51.243 (počevši od prosinca 2012.)** (broj se odnosi na stranicu/datoteku koja je pogledana ili preuzeta),
- **1 362,05 MB** preuzeto.

POZIV:

- **Istražite Alatni okvir**
- **Registrijte se, dodajte i promovirajte svoje resurse**
- **Dajte povratnu informaciju!**
- **Procijenite i ocjenite resurse** - pomozite u pronalaženju najkorisnijeg materijala s vašeg stajališta

On-line Alatni okvir za metodologije - www.energyformayors.eu/toolbox

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

5.1. Izrada Inventara emisija CO₂ i Akcijskog plana energetske održivosti (SEAP)

Preko 80 lokalnih samouprava iz 7 europskih država (vidi listu u poglavlju 8) dobilo je punu potporu od projektnih partnera, Koordinatora Sporazuma i Potpore Sporazumu i drugih tehničkih stručnjaka, u izradi i provedbi njihovih **Akcijskih planova energetske održivosti (SEAP - i)**.

Rad s lokalnim samoupravama počeo je s organizacijom niza nacionalnih/regionalnih seminara za lokalne samouprave, na kojima se moglo naučiti sljedeće:

- izrada Inventara emisije CO₂ (BEI),
- razvoj Akcijskog plana energetske održivosti (SEAP),
- uključivanje civilnog društva oko lokalnih energetske ciljeva,
- osiguravanje financijskih sredstava za energetske projekte,
- prepoznavanje potencijalnih rješenja i tehnologija sa svrhom povećanja energetske učinkovitosti i primjenom obnovljivih izvora energije.

Nakon inicijalnog informiranja, započeo je rad na SEAP-u. U prvom koraku, projektni partneri su pomogli lokalnim samoupravama da prikupе podatke o energetske potrošnje potrebne za izradu BEI-a, početne točke za izradu SEAP-a, kako bi se kasnije moglo utvrditi kolike su ostvarene energetske uštede i smanjene emisije CO₂. Partneri su pomogli da se odrede mogući izvori podataka i načini dobivanja tih podataka. Osim toga, pomogli su lokalnim samoupravama u preračunavanju energetske potrošnje u emisije CO₂ i u izradi Inventara emisije CO₂ za odabranu godinu.

Nakon što je BEI završen, lokalne samouprave, uz pomoć projektnih partnera, počele su raditi na strukturi svojih SEAP-a i aktivnostima koje žele uključiti u SEAP. Projektni partner je vodio računa da izrada SEAP-a slijedi standarde postavljene od Ureda Sporazuma gradonačelnika i Joint Research Centre prema vodiču naslova „Kako izraditi Akcijski plan energetske održivosti (SEAP)?“.

Kao rezultat tih i mnogih drugih ambicioznih aktivnosti, preko 80 SEAP-a je odobreno od vijeća lokalnih samouprava i predano gospodinu Jan Paneku, izvršnom direktoru DG Energy, za vrijeme međunarodne konferencije “Prema održivim energetske zajednicama – isporučenih od Sporazuma gradonačelnika” koja je održana 18. ožujka 2013.

Grupna fotografija nakon svečane predaje SEAP-a u okviru projekata ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, ENNEREG I CITY_SEC (izvor: www.manageenergy.net)

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

5.2. Provedba Akcijskog plana energetske održivosti

Drugi zadatak projektnih partnera ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE bio je da odabranim lokalnim samoupravama pomognu u provedbi najmanje tri mjere iz SEAP-a koje su najbolje za postizanje smanjenja emisije CO₂, uštedu energije i korištenje obnovljivih izvora energije.

U prvom koraku, projektni partneri su pomogli lokalnim samoupravama u odabiru tri odgovarajuće aktivnosti koje će biti provedene u okviru projekta. Odabir je bio prema različitim kriterijima, uključujući:

- usklađenost s važećom strategijom lokalne samouprave,
- provedivost,
- financijske mogućnosti,
- procijenjena energetska ušteda i smanjenje emisije CO₂,
- procijenjena energija iz obnovljivih izvora energije,
- dodatne koristi kao što su poboljšanje života građana, kreiranje novih poslova, poboljšanje sigurnosti i sl.,
- potpora od građana i lokalnih dionika.

Drugi korak bio je **pronaći i odabrati relevantne financijske mehanizme** koje bi lokalne samouprave mogle upotrijebiti za financiranje odabranih mjera iz SEAP-a. U svakom slučaju uzeto je mnogo različitih mogućnosti u razmatranje, uključujući sufinanciranje iz EU fondova, nacionalnih i regionalnih fondova, kredita, javno-privatnih partnerstva, ESCO modela i dr., i najbolje mogućnosti su odabrane.

Jednom kada su financijski izvori i/ili alati odabrani i osigurani, lokalne samouprave su **započele provedbu odabranih mjera** uz aktivnu podršku partnera.

Mjere koje su odabrane za provedbu odnose se na različite sektore i različita područja aktivnosti. Niže su navedene mjere koje su se najčešće primjenile:

- **Zgradarstvo:** toplinska obnova ovojnica javnih zgrada, modernizacija kotlovnica, instaliranje manjih energana iz obnovljivih izvora energije (solarni kolektori za PTV, fotonaponski sustavi i sl.), instaliranje sustava za praćenje energetske potrošnje
- **Transport:** izgradnja biciklističkih staza, rekonstrukcija cesta u cilju rasterećenja prometa, korištenje eko vožnje,
- **Javna rasvjeta:** modernizacija javne rasvjete (zamjene starih lampi s energetski učinkovitijima), instaliranje „pametnog“ mjerenja potrošnje energije,
- **Korištenje RES:** ugradnja solarnih kolektora za zagrijavanje vode za bazene.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

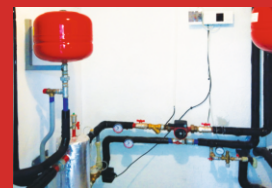
TRAŽITE INSPIRACIJU? OVDJE ĆETE NAĆI VIŠE DETALJA O INVESTICIJAMA ODRŽIVE ENERGIJE PROVEDENIM U SKLOPU PROJEKTA ENERGIJA ZA GRADONAĆELNIKE

Ugrađivanje sustava energetskeg monitoringa u javnim zgradama

Burgas, Bugarska

Projekt ugrađivanja EMS-a u javnim zgradama u općini Burgas inovativni je model nadogradnje konvencionalnih mjera energetske učinkovitosti u javnim zgradama. U okviru projekta razvijeni su sustavi energetskeg monitoringa te su provedeni na 3 pilot zgrade. Nadalje, proveden je trening program za menadžere te je pokrenuta kampanja podizanja svijesti namijenjena korisnicima zgrada.

Procijenjena ušteda CO₂: 16 tona CO₂ godišnje.

Energetska obnova 4 bloka zgrada

Agia Varvara, Grčka

Projekt GREEN NEIGHBOURHOOD odnosi se na obnovu četiri više-stambene zgrade izgrađene 1964. Svaka je imala po četiri kata te pokrivala površinu od 1.200 m² uz ukupno 72 stana. Pilot projekt podrazumijevao je obnavljanje ovojnice zgrade i instalacija uz primjenu obnovljivih izvora energije. Cilj je bio u što većoj količini pokriti energetske potrebe iz obnovljivih izvora energije. Instalirana su i pametna mjerila kako bi kontrolirala i nadzirala potrošnju energije.

Procijenjena ušteda CO₂: 451,2 tona CO₂ godišnje.

Model instalacija obnovljivih izvora energije

Niepołomice, Poljska

Niepołomice je pokrenuo pilot sustav obnovljivih izvora energije, koristeći moderne i inovativne tehnologije na zgradi poljskog gimnastičkog društva „Sokol”. Sustav uključuje: (1) solarnu instalaciju temeljenu na hibridnim solarnim modulima (poznatim i kao PVT moduli) koji proizvode termalnu energiju i struju, (2) instalaciju za skladištenje proizvedene energije u obliku hidrogena. Kad je to potrebno, hidrogen se pretvara u struju unutar gorive ćelije instalirane u zgradi.

Instalacija pilot sustava obnovljivih izvora energije je demonstracijski projekt koji je namijenjen promoviranju korištenja obnovljivih izvora energije među građanima, kao i testiranju inovativnih tehnologija koje povećavaju učinkovitost proizvodnje iz obnovljivih izvora energije.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Autonomna solarna svjetla na javnim stajalištima autobusa

Lagadas, Grčka

Autobusna stajališta općine Lagadas zamijenjena su novim konstrukcijama sa solarnim panelima kako bi proizvodila struju za korištenje noću. Stajališta modernog i ekološki prihvatljivog dizajna, imaju integrirane fotonaponske ćelije, bateriju i odgovarajuće osvjetljenje kako bi noću osvijetljavala krov i stranice. Solarni sustav ima snagu od 10 Watt.

Procijenjena ušteda CO₂: 0,5 tona CO₂ godišnje.

Sustav grijanja na biomasu

Grad Ozalj, Hrvatska

Projekt centralnog sustava grijanja na biomasu za Grad Ozalj uključuje ugradnju kotla na biomasu snage 800 kW te izgradnju mreže centraliziranog toplinskog sustava za povezivanje potrošača. Proizvedena toplinska energija iz sustava na biomasu određena je uz pretpostavljeni broj vršnih sati rada od 2000 sati godišnje te iznosi 1600 MWh.

Procijenjena ušteda CO₂: 413,8 tona CO₂ godišnje.

Grijač na biogorivo u općini Akmenė

Akmenė, Litva

Do 2011., za proizvodnju topline koja se distribuirala toplinskom mrežom u općini Akmenė koristilo se samo fosilno gorivo. 2011. instaliran je novi grijač na biogorivo, kapaciteta 5MW. Posljedica toga je da se polovica toplinske energije koja se distribuira mrežom proizvodi iz biogoriva.

Procijenjena ušteda CO₂: 6.692 tona CO₂ godišnje.

Energetski učinkovita javna rasvjeta

Vignola, Italija

Početkom 2013., općina Vignola počela je obnovu javne rasvjete kako bi je učinila energetski učinkovitijom. Projekt je podrazumijevao i širenje mreže u još nepokrivena područja. LED rasvjeta je postavljena u javnim parkovima, dok su na ulicama energetski učinkovite svjetiljke zamijenile stare svjetiljke. Pametni rasvjetni stupovi (na daljinsko upravljanje) također su postavljeni što je omogućilo aktivaciju ostalih usluga poput wi-fi ili video kontrole ulica i zgrada. Projekt je financiran ESCO modelom.

Procijenjena ušteda CO₂: 154 tona CO₂ godišnje.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

5.3. Mobilizacija društva

5.3.1. Lokalni forumi

Jedan od glavnih zadataka za potpisnike Sporazuma jest mobilizacija društva u svrhu zajedničkih energetske ciljeva i osiguravanje njihove potpore Akcijskom planu energetske održivog razvitka (SEAP) koji je razvijen i proveden u sklopu Sporazuma gradonačelnika (CoM). U svrhu ostvarivanja ciljeva plana od velike je važnosti aktivno uključiti građane i lokalne dionike u proces provedbe SEAP-a. Kako bi pomogli "podržanim" lokalnim samoupravama u ovom poslu, partneri na projektu ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pomažu im da organiziraju **lokalne energetske forume**.

Energetski forum u Dzierżoniów, Poljska (izvor: PNEC)

Za vrijeme foruma sudionici su učili o CoM-u i obvezama koje su preuzele njihove lokalne samouprave potpisivanjem Sporazuma. Također su pozvani sudjelovati u raspravi o energetskej situaciji u lokalnoj samoupravi te mogućim načinima poboljšanja iste.

Pozvane su različite grupe dionika za sudjelovanje u forumima. Te grupe su uključivale predstavnike lokalnih samouprava, energetske tvrtki, prijevoznike tvrtki, poslovne tvrtki, edukacijske centara, nevladinih udruga, arhitekata i inženjera, financijske čimbenika, lokalnih medija i društva. Ovako su imali priliku saznati stajališta različitih lokalnih aktera prije razvoja detaljnog SEAP-a.

Lokalni energetske forum - Delta, Grčka (izvor: RCM)

Lokalni energetske forum u pokrajini Genova, Italija (izvor: PGE)

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Na forumima se raspravljalo o različitim problemima, uključujući snažne i slabe točke lokalnog energetskeg sektora te predložene načine poboljšanja istog. Sudionici su predstavili svoje poglede na održivu energetske strategiju lokalne samouprave te predložili rješenja i aktivnosti koje bi željeli uključiti u SEAP.

Lokalni energetske forum
u Bjelovaru, Hrvatska
(izvor: Grad Zagreb)

Lokalni energetske forumi organizirani u sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE bili su vrlo uspješni! Pomogli su lokalnim upravama da bolje sagledaju lokalnu energetske situaciju i potrebe građana. To im je pomoglo u povezivanju dionika i izradi SEAP-a. Za vrijeme foruma, građani i lokalni dionici upoznali su se s aktivnostima svoje lokalne samouprave te njezinim planovima u vezi s održivim energetske razvojem, a također su lokalnim vlastima izložili svoja očekivanja u ovom području te izrazili voljnost aktivno sudjelovati u provedbi SEAP-a.

Praktični savjeti za lokalne samouprave pri organizaciji lokalnih energetske foruma prema iskustvu ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE:

- ✓ Poziv na forum treba uputiti Gradonačelnik; projekt dobiva na važnosti ako Gradonačelnik održi uvodni govor i prezentira lokalnu strategiju energetske održivog razvoja.
- ✓ Važno je odabrati odgovarajućeg moderatora koji će biti sposoban potaknuti suradnike na aktivnu raspravu te ohrabriti razmjenu iskustava.
- ✓ Dopustite sudionicima da iznesu svoje ideje, sumnje i stavove.
- ✓ Učinite sastanke atraktivnim davanjem zanimljivih podataka prilagođenih ciljnim grupama, organiziranjem studijskih posjeta pilot-projektima, pokazivanjem prednosti suradnje po pitanjima vezanim uz održivu energiju itd.
- ✓ Odaberite odgovarajuće vrijeme i pazite da sastanci ne budu predugački.
- ✓ Prikažite situacije u kojima svi dobivaju.
- ✓ Uključite različite grupe dionika. Informirajte se o mogućim sukobima interesa i nađite područja u kojima mogu surađivati.
- ✓ Potrudite se kreirati osjećaj zajedničkog cilja.
- ✓ Na kraju ponovite rezultate.
- ✓ Osigurajte medijsku pokrivenost događaja.

Ostale korisne ideje mogu se pronaći u Vodiču za organizaciju lokalnih foruma izrađenom u sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE koji se nalazi na:

http://www.energyformayors.eu/images/stories/stories/Other/E4M_Forum_Guidelines_KREA.pdf

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

5.3.2. Energetski dani

Drugi način mobilizacije društva u svrhu postizanja energetskih ciljeva je organizacija **Energetskih dana** - lokalnih događaja namijenjenih podizanju svijesti o problemima poput energetske učinkovitosti, korištenja obnovljivih izvora energije i poveznica između energije i klimatskih promjena. Energetski dani pomažu pri podizanju uključenosti građana u proces SEAP-a, što je od velike važnosti za postizanje cilja od 20% smanjenja CO₂ do 2020.

Partneri na projektu ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pomagali su lokalnim samoupravama pri organizaciji Energetskih dana, pružajući im pomoć pri uključivanju građana u energetske aktivnosti. Događaji su bili različiti i uključivali su različite aktivnosti poput radionica, izložbi, studijskih posjeta, dana otvorenih vrata, foruma, natjecanja za škole i javnost. Često su događaji povezivani s drugim popularnim lokalnim događajima kako bi dobili veću pozornost.

U Energetskim danima sudjelovale su mnoge ciljne skupine, uključujući škole i dječje vrtiće, lokalne tvrtke, lokalni mediji, nevladine udruge i javnost. Posebno je važno bilo sudjelovanje djece i mladeži čiji je potencijal za promjenu energetskih navika i ohrabriranje obitelji u istu svrhu najveći.

Energetski dani koji su organizirani u sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pomogli su lokalnim vlastima da:

- prezentiraju svoje aktivnosti na provedbi klimatskih i energetskih ciljeva EU na lokalnoj razini,
- ojačaju veze s građanima i uključe ih u provedbu lokalnih aktivnosti vezanih uz klimu i energiju,
- promoviraju održivo korištenje energije,
- pokažu građanima kako mogu uštedjeti energiju u svakodnevnom životu.

U svakom slučaju, Energetski dani pomogli su u podizanju razine svijesti različitih skupina na zabavan način. Slijedi sažetak nekih zanimljivih aktivnosti organiziranih u sklopu Energetskih dana projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Energetski dan –Thessaloniki, Grčka (09.06.2012.)

Općina Thessaloniki organizirala je Energetski dan u ljeto 2012., paralelno s Međunarodnim danom okoliša. Događaj su otvorili i zatvorili lokalni poljoprivrednici i obrtnici posebnim govorom o energiji i prezentacijom male vjetroturbine, koja predstavlja čistu proizvodnju energije. Na događaju su podijeljene štedne svjetiljke, biljke i tradicionalni proizvodi. Posjetitelji su također imali priliku na lutriji osvojiti besplatan boravak u tradicionalnom smještaju u blizini zaštićenog područja Thessaloniki, čime je potvrđena veza s okolišem. Događaj je okupio mnoge privatne tvrtke koje rade u području obnovljivih izvora energije i koje su predstavile svoju tehnologiju i instalacije. Također su izneseni prijedlozi za uštedu energije u svakodnevnom životu. Kazališna grupa “Σχοινί-Κορδόνι” zabavila je posjetitelje edukativnom igrom o energiji nazvanom «U gradu u kojem se budim, grad o kojem sanjam».

Energetski dan - Thessaloniki
(izvor: RCM)

Energetski dani -Dzierżoniów, Poljska (24-25.09.2011.)

U Dzierżoniówu su Energetski dani bili dio **XVII. Dzierżoniówskih poslovnih prezentacija (XVII. Dzierżoniowskie Prezentacje Gospodarcze)**, čiji je cilj podrška lokalnih tvrtki. Dani su uključili oko 1.500 sudionika, uključujući predstavnike lokalnih tvrtki, nevladinih udruga, obrtnike i građane te privukli pažnju na temu obnovljive energije, čemu je pomogla i medijska pokrivenost. Organizatori **Energetskih dana Dzierżoniówu** pripremili su mnoge aktivnosti za sudionike, uključujući:

- štand na kojem su predstavnici općine i partner na projektu PNEC dijelili praktične savjete o uštedi energije,
- primjere tehnologije poput energetski učinkovitih svjetiljki koje se moglo usporediti s tradicionalnim žaruljama, mjerilima energije i solarnim kolektorima,
- ekološki simulator vožnje gdje su svi mogli provjeriti koliko ekološki voze te naučiti to činiti učinkovitije.

Zabava kroz učenje –
korištenje simulatora eko vožnje
(izvor: PNEC)

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Zagrebački energetska tjedan, Hrvatska (14.-19.05.2012.)

Grad Zagreb, Gradski ured za energetiku, zaštitu okoliša i održivi razvoj u suradnji sa Regionalnom energetskom agencijom Sjeverozapadne Hrvatske i 70 drugih partnera svake godine od 2010. organizira tradicionalni Zagrebački energetska tjedan.

S porukom "Razvoj ne želimo zaustaviti, ali onečišćenje možemo!", Zagrebački energetska tjedan izražava potrebu da se djeluje i misli globalno kako bi se omogućio kontinuirani razvoj novih tehnologija, istovremeno spriječavajući njihove negativne aspekte.

Zadnji Zagrebački energetska tjedan (14-19. svibnja 2012.) uključivao je 38 različitih obrazovnih događaja i aktivnosti (međunarodne konferencije, dane otvorenih vrata, posebne programe za djecu i studente, seminare i prezentacije) koji su uključivali sve slojeve društva. Zagrebački energetska tjedan tradicionalno završava EE Info Danom na glavnom gradskom trgu što omogućava građanima da nauče više o energetska učinkovitosti, obnovljivim izvorima energije, čistim gorivima, zaštiti klime i drugim temama.

Zagrebački energetska tjedan
(izvor: Grad Zagreb)

Zagrebački energetska tjedan prepoznat je kao jedinstven pristup za uključivanje građana u borbu protiv klimatskih promjena (www.zagreb-energyweek.info).

Energetska dani u Litvi

U sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, KREA je suorganizirala Energetska dane u osam općina: Akmenė, Anykščiai, Pakruojis, Jurbarkas, Kaunas, Šilalė, Elektrėnai i Trakai.

Pažnja je usmjerena na mlađu generaciju. Za vrijeme Energetskih dana, djeca su naučila štedjeti energiju u školi i kod kuće. Naučili su ugasiti svjetla kad odlaze iz sobe, uštedjeti toplinsku energiju zatvaranjem prozora te koristiti manje vode za vrijeme pranja.

Kako bi se pitanje energetska učinkovitosti predstavilo na prihvatljiv način, djeca su uključena u različite aktivnosti i zadatke – pisali su slogane i pjesme, pripremali plakate i slike itd. Djeca su također sudjelovala u testu znanja i osvojila nagrade (štedne žarulje, slatkiše itd). Na kraju su prikazivani edukativni crtani filmovi. Učitelji su dobili knjige o uštedi energije kako bi mogli nastaviti rad na ovoj temi s djecom.

Energetska Dan u
jednoj od škola u Litvi
(izvor: KREA)

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Praktični savjeti za lokalne samouprave koje organiziraju Energetske dane, na temelju iskustva iz projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE:

- ✓ Promovirajte događaj u medijima PRIJE i podijelite rezultate NAKON njegovog održavanja,
- ✓ Povežite Energetske dane s ostalim lokalnim događajima kako bi dobili veću pozornost javnosti i ostvarili veću vidljivost,
- ✓ Aktivno uključite djecu i mladež, jer oni imaju najveći potencijal za mijenjanje energetske navike te poticanje svojih obitelji da učine isto,
- ✓ Privucite suradnju različitih lokalnih partnera i sponzora,
- ✓ Predstavite moderne tehnologije obnovljivih izvora energije i uštede energije,
- ✓ Podijelite predmete povezane s energijom, poput štednih žarulja, brošura sa savjetima o uštedi energije, solarne baterije itd.,
- ✓ Koristite različite promotivne i informativne materijale,
- ✓ Organizirajte događaje na otvorenom,
- ✓ Pozovite ljude da vide instalirane lokalne obnovljive izvore energije kako bi se sami uvjerali kako rade,
- ✓ Pozovite poznate osobe (lokalne grupe, sportaše, glumce),
- ✓ Pažljivo odaberite vrijeme i lokaciju.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

5.4. Implementacije pilot sustava upravljanja energijom

Jedna od najzanimljivijih aktivnosti provedenih u sklopu projekta bilo je testiranje mogućnosti usklađivanja Akcijskog plana energetske održivosti (SEAP) sa Sustavom upravljanja energijom (EnMS) nakon ISO 50001 standarda. Osam pilot lokalnih samouprava iz različitih europskih zemalja, uz pomoć partnera u projektu, preuzelo je taj izazov. Slijede rezultati njihovog truda.

Zašto integrirati Akcijski plan održivog razvitka sa SUSTAVOM UPRAVLJANJA ENERGIJOM?

Izvor:
Pokrajina Genoa

*“Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE podržao je dostizanje mnogih zajedničkih ciljeva, no posebno smo ponosni na **izvanredne primjere pilot-općina koje su razvile Sustave upravljanja energijom (EnMS – uskladiv s ISO 50001:2011) zajedno sa SEAP-om kako bi profitirale sinergijom oba alata.***

Iskustvo nas je naučilo da lokalne uprave mogu naići na teškoće pri praćenju energetske aspekata. EnMS se upravo ovdje može upotrijebiti. Prednosti uključuju poboljšano sistematsko prikupljanje energetske podataka te integraciju energetske politike u svakodnevne aktivnosti upravljanja. To je također odlična podrška za organiziranje i vođenje nadzora nad aktivnostima provedenim kroz djelovanje lokalne uprave.

*Praćenjem našeg rada i zahvaljujući lekcijama naučenim u ove zadnje tri godine, razvili smo nekoliko alata koji se nalaze online u Toolboxu projekta kako bismo pomogli svim sudionicima koji su uključeni u lokalne klimatske aktivnosti da napreduju i povežu se sa Sporazumom gradonačelnika. **Smjernice projekta E4M pomoći će osigurati bolje razumijevanje procesa integriranja SEAP-a s EnMS-om.** To je razvio SOGESCA s.r.l., jedan od tehničkih partnera na projektu.*

Potpuna verzija tehničkih smjernica “Kako razviti Akcijski plan održivog razvitka uz integraciju sa Sustavom upravljanja energijom baziranom na ISO 50001:2011” nalazi se na web-stranici E4M. Ondje se nalazi i brošura “Zašto integrirati SEAP u Sustav upravljanja energijom?” u kojoj se mogu pronaći inspiracije i preporuke.
Dario Miroglio, Pokrajina Genoa, Italija

Izvor: CRES

“Očite ekonomske prednosti racionalizacije energetske potrošnje jasno su dokazane.”
Dimitris Fokianos, Gradonačelnik Likovrisi-Pefki, Grčka

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Izvor:
Općina Moneglia

“Ovo je bila odlična prilika za nadograđivanje našeg Sustava upravljanja energijom uključivanjem detaljnijih energetske mjera i poboljšavanjem kvalitete indikatora nadzora.”

Claudio Magro, Gradonačelnik Moneglia, Italija

Izvor: PNEC

“Kako bi podržao općinu Dzierżoniów pri implementiranju EnMS-a, PNEC je osigurao dodatno sufinanciranje od Poljskog nacionalnog fonda za zaštitu okoliša i upravljanje vodama.”

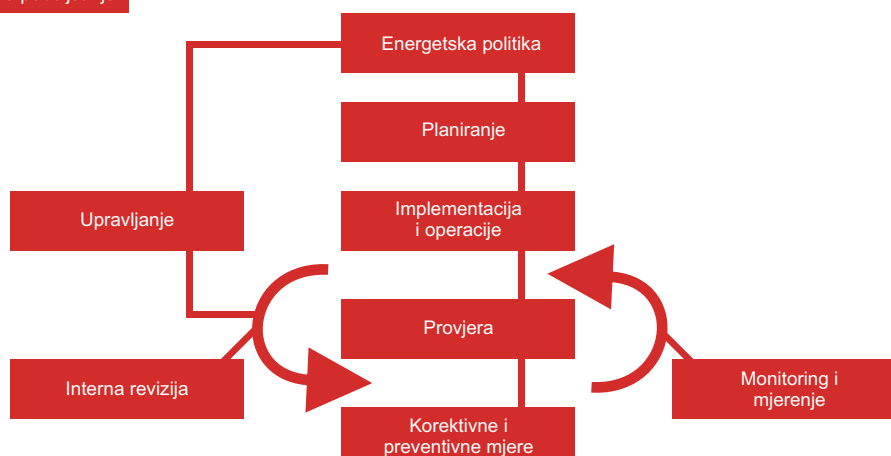
Maria Stankiewicz, Izvršna direktorica poljske mreže “Energie Cités”, Poljska

Pregled smjernica za integraciju EnMS-a i SEAP-a

Standard ISO 50001 zahtijeva od organizacija da uspostave kriterije za kontrolu i evaluaciju rezultata planiranih aktivnosti unaprijed, da definiraju zajedničke odgovarajuće indikatore i donose odluke o izmjerenim rezultatima i očekivanim rezultatima. Također, ISO 50001 može pružiti važnu podršku Europskoj komisiji pri dobivanju kvantitativne procjene redukcije emisija ekvivalentnih CO₂ postignutih zahvaljujući odobrenim SEAP-ima.

Sljedeća slika prikazuje model EnMSa prema ISO 50001.

Kontinuirano poboljšanje

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Sličan pristup – baziran na PDCA ciklusu (Planiranje, Rad, Provjera, Aktivnost) – mogao bi biti koristan za primjenu unutar organizacije (u ovom slučaju, javne vlasti), no i za upravljanje SEAP-om.

Sustavi upravljanja energijom prema ISO 50001:2011

Opći cilj Standarda jest pomoći organizacijama da uspostave i održe:

- Energetski pregled i bazna osnovica potrošnje energije,
- Poboljšanja energetskih performansi,
- Indikatore energetskih performansi (EnPI),
- Plan nadzora u svrhu mjerenja potrošnje energije i poboljšanja.

To povlači smanjenje cijena, poboljšanu kompetitivnost te smanjenje emisija stakleničkih plinova

Implementacija potreba ISO 50001 od strane Javne uprave u tandemu sa SEAP-om

Jasno je da ovaj standard može pomoći javnim tijelima da primijene SEAP u određenom periodu pomoću sistematičnog pristupa, istovremeno izbjegavajući tipične prepreke poput česte “promjene uprave”. S druge strane, implementacija SEAP-a u sklopu Sporazuma gradonačelnika kontinuirano je usmjerena prema smanjenju emisija stakleničkih plinova u urbanom kontekstu. To znači da, ako se želi aktivirati SEAP u kombinaciji s EnMS-om, potrebno je izmijeniti tradicionalne granice aktivnosti EnMS-a i osigurati javnom tijelu alat za nadzor koji bi pokrивao cijeli urbani kontekst.

Indikatori energetskih performansi (EnPI)

Ukoliko namjeravate primijeniti Standard ISO 50001 u upravljanje SEAP-om, morat ćete razviti odgovarajuće EnPI. Ovaj je korak od velike važnosti s obzirom na aktivnosti vezane za SEAP, jer je neophodno definirati indikatore energetskih performansi za sve aktivnosti primijenjene u SEAP-u. Nadalje, korisni su kao “indikatori varijacija energetskih performansi” za implementacije SEAP-a. To pomaže definirati korisne indikatore za svaku vrstu aktivnosti, neovisno o ciljevima (izvan ili unutar organizacije).

Energetski ciljevi i akcijski plan

Ciljevi ISO 50001 i SEAP-a prate se različitim vremenskim tablicama. ISO 50001 se fokusira na kontinuirano poboljšanje energetskih performansi organizacije, aktivnosti SEAP-a odnose se na srednjeročni i dugoročni cilj koji je moguće ostvariti (npr. 20% smanjenja emisija CO₂ do 2020. u usporedbi s baznom godinom) kroz pojedine faze i aktivnosti nadzora istih.

Općenito, ciljevi prema standardu ISO 50001 moraju biti specifični i mjerljivi. To je vrlo velik problem ukoliko se odnosi na kontekst zajednice.

Energetski ciljevi tumače se na različite načine, ovisno o tome jesu li ciljevi unutar lokalne uprave (npr. učinkovitost javnih zgrada) ili vanjski (učinkovitost privatnih zgrada). Određivanje energetskih ciljeva osigurat će organizaciji da definira kriterije uspješnosti na način da se **omogući mjerenje napretka prema poboljšanju energetske učinkovitosti**.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Akcijski planovi osiguravaju uspješno ostvarivanje ciljeva organizacije. Precizne definicije:

- Odgovornosti,
- Budžeta i vremenskog roka u kojem je potrebno ostvariti pojedine ciljeve,
- Detalja metode kojom će pojedini ciljevi biti ostvareni,

omogućavaju lokalnoj upravi da ostvari navedene ciljeve unutar predviđenog rasporeda. Naravno, razina predanosti i odgovornosti osoblja uključenog u Akcijski plan povezana je s vrstom cilja:

- Ukoliko je cilj povezan s aktivnošću koja je izvan lokalne uprave, njegovo ostvarivanje će uključivati dionike koji nisu obvezni slijediti upute javnog tijela. Shodno tome, rezultati nisu zajamčeni.
- Ukoliko je cilj povezan s internom aktivnošću, njegovo ostvarivanje ovisi samo o ispravnoj primjeni EnMS-a.

Monitoring

Aspekti monitoringa vrlo su važni za ISO 50001 i SEAP. Ključne karakteristike koje je potrebno izmjeriti, analizirati i nadzirati uključuju:

- značajno korištenje energije i ostale rezultate energetske pregleda,
- relevantne varijable povezane sa značajnim korištenjem energije,
- indikatore energetske performansi,
- učinkovitost akcijskih planova pri ostvarivanju ciljeva,
- procjenu stvarne u usporedbi s očekivanom potrošnjom energije.

Svaki od ovih čimbenika od velike je važnosti za ispravno vršenje monitoringa, jer Vam omogućavaju da odredite:

- koje varijable utječu na energetske performanse,
- jesu li vaši indikatori pouzdani za procjenu ciljeva,
- je li budžet dostatan te koristi li se na najbolji način s obzirom na učinkovitost i profitabilnost,
- koristi li se Vaš novac (koji je obično javni) pri aktivnostima iz SEAP-a na učinkovit način u svrhu smanjenja emisija stakleničkih plinova.

Rezultati dobiveni monitoringom ovih ključnih karakteristika moraju se bilježiti. Kompleksnost plana mjerenja mora odgovarati veličini organizacije. Ovo je važan čimbenik i za implementaciju SEAP-a, jer veliki grad treba plan (imamo li na umu grijanje, mobilnost, javne zgrade, različite vrste zgrada) koji će biti kompleksniji nego u slučaju malog grada s malim zgradama i jednostavnom strukturom cesta.

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

NAŠE ISKUSTVO

“Vođenje tehničkih radova u ovoj aktivnosti bilo je odlično iskustvo. Vjerujem da će naš rad inspirirati političare i tehničare i nadam se da će naše smjernice osigurati dobru tehničku podršku lokalnim upravama koje odluče integrirati svoj SEAP sa Sustavom upravljanja energijom.”

Romano Selva, SOGESCA s.r.l., Italija

Izvor: Sogesca s.r.l.

U sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, 8 općina u 5 država primilo je pomoć za razvoj Sustava upravljanja energijom integrirano sa SEAP-om. To su kako slijedi:

Općina Moneglia, Italija. Podrška: Pokrajine Genove zajedno sa SOGESCA s.r.l.

Općina Recco, Italija. Podrška: Pokrajine Genove zajedno sa SOGESCA s.r.l.

Općina Maranello, Italija. Podrška: Pokrajine Modena sa SOGESCA s.r.l.

Općina Banite, Bugarska. Podrška: ECQ-Bulgaria Ltd.

Općina Burgas, Bugarska. Podrška: UBBSLA

Općina Likovrisi-Pefki, Grčka. Podrška: CRES

Općina Valdelarco, Španjolska. Podrška: Pokrajina Huelva

Općina Dzierżoniów, Poljska. Podrška: PNEC.

Općina Moneglia u Italiji (in. 2899) prešla je sa Sustava upravljanja okolišem na EnMS. Tijekom 2011., primorska općina Moneglia (blizu poznate Cinque Terra) pripremila je i razvila SEAP i primijenila EnMS unutar svoje organizacije u skladu s ISO 50001:2011. Novi EnMS kombiniran je s postojećim Sustavom upravljanja okolišem (prema ISO 14001:2004) koji je u primjeni od 2005. EnMS je certificiran u prosincu 2011.

“Zahvaljujući EnMSu lokalne samouprave, na indikatore performansi definirane u SEAP-u primijenjen je proces sistematičnog nadzora kako bi se mogao implementirati Akcijski plan uz poštivanje rokova. Naravno, uspostavljeni Sustav upravljanja okolišem pomogao je internoj organizaciji rada, iako nije bilo jednostavno.”

rekao je Claudio Magro, gradonačelnik Moneglije

Izvor:
Pokrajina Moneglia

5. Kako Kordinatori Sporazuma i Potpore Sporazuma pomažu lokalnim upravama? Teorija i praksa

Općina Banite u Bugarskoj (in. 1400) počela je sa Sustavom upravljanja kvalitetom. Od 2012. do 2013. brdska općina Banite, koja se nalazi u samom srcu Bugarske, pripremila je i razvila SEAP i EnMS, integriravši ih u prethodno primijenjeni ISO 9001:2008 sustav upravljanja kvalitetom.

Izvor:
ECQ-Bulgaria ltd

“Integriranje EnMSa i Sustava upravljanja kvalitetom bilo je vrlo profitabilno. S jedne strane, uključivalo je manje rada vezanog uz implementaciju jer većina procedura EnMSa već je bila uspostavljena, obzirom da ISO 50001 i ISO 9001 imaju mnogo zajedničkih potreba. S druge strane, ovaj će pristup doprinijeti učinkovitijem korištenju izvora, reduciranju/eliminaciji viškova te omogućiti bolje razumijevanje i smanjiti konfuziju. Osim toga, procedure EnMSa korisne su te predstavljaju efikasan alat za monitoring”, kaže Marta Stoilova iz ECQ-Bulgaria ltd., , tehničkog partnera koji je surađivao sa zaposlenicima općine na razvoju SEAP-a i EnMSa.

OSTALE PREPORUKE nalaze se u brošuri “Zašto integrirati SEAP u Sustav upravljanja energijom?” koja se nalazi na web-stranici projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE.

6. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE – dokumenti i alati kao izvor inspiracije

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE razvio je mnoge korisne dokumente i alate koji mogu poslužiti kao izvor znanja i inspiracije za lokalne samouprave koje im u tom procesu pomažu. Slijedi popis najzanimljivijih izvora i poveznica do njih. **Slobodno iskoristite naše izvore. Neka vas projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE inspirira!**

ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE web-stranica

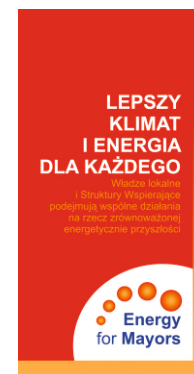
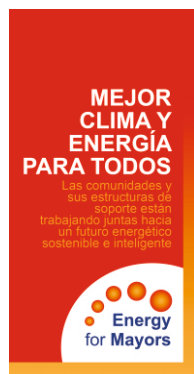
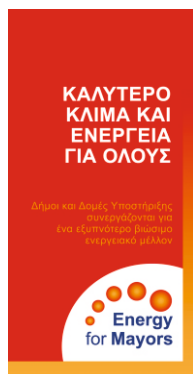
Web-stranica projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE (www.energyformayors.eu) sadrži mnoge zanimljive informacije o projektu, njegovoj pozadini, aktivnostima i rezultatima. U odjelu “Knjižnice” naći ćete poveznice prema mnogim korisnim dokumentima koji će vam pomoći pri izradi Registra CO₂ emisija, razvoju Akcijskog plana energetske održivosti razvika te mobiliziranju društva kroz organiziranje lokalnih energetskih foruma i Energetskih Dana. Stranica je prevedena na 10 jezika: engleski, bugarski, hrvatski, njemački, grčki, talijanski, latvijski, poljski i španjolski.

ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE - letak

Letak projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ukratko opisuje projekt – ideju, ciljeve i očekivane rezultate. Letak također objašnjava što je to Sporazum gradonačelnika te tko su Koordinatori Sporazuma i Potpora Sporazuma (prije Struktura Potpore Sporazumu gradonačelnika). Letak je također preveden na 10 jezika. Njegova engleska verzija može se skinuti sa:

http://www.energyformayors.eu/images/stories/stories/liftlet/E4M_leaflet.pdf

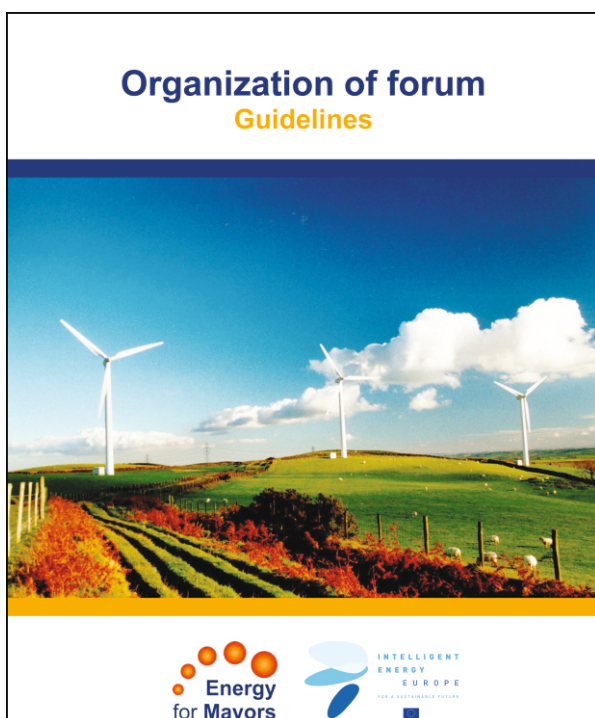
6. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE – dokumenti i alati kao izvor inspiracije

Toolbox metodologija o klimi i energiji

Online Toolbox metodologija o klimi i energiji razvijen je kako bi centralizirao smjernice za lokalne samouprave koje razvijaju i provode Akcijske planove energetske održivosti (SEAP) i za njihove partnere te da im pomogne u ovom ambicioznom projektu. Pristup Toolboxu je jednostavan te nudi širok izbor izvora na mnogim jezicima. Odnosi se na faze planiranja i primjene održive energije – od određivanja ciljeva do monitoringa, od financijskih aktivnosti do uključivanja građana – kao i različite čimbenike i područja rada važna za razvoj SEAP-a.

Toolbox se nalazi na: www.energyformayors.eu/toolbox.

Detalnije je obrađen u poglavlju 4.2.

Smjernice za organizaciju lokalnih foruma

Jedan od načina uključivanja građana i lokalnih dionika u lokalne energetske aktivnosti je organizacija lokalnih foruma. Ova metoda testirana je u okviru projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE i rezultirala je vodičem u kojem se objašnjava kako organizirati lokalni forum, koga pozvati, koje teme obraditi te kako širiti rezultate. Vodič se nalazi na :

http://www.energyformayors.eu/images/stories/stories/Other/E4M_Forum_Guidelines_KREA.pdf

6. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE – dokumenti i alati kao izvor inspiracije

Smjernice za razvoj Akcijskog plana energetske održivosti u integraciji sa Sustavom upravljanja energijom temeljem ISO 50001:2011

Jedna od najzanimljivijih aktivnosti provedenih u sklopu projekta predstavlja testiranje mogućnosti integracije SEAP-a u Sustav upravljanja energijom (EnMS) prema standardu ISO 50001. Rezultat te aktivnosti je vodič koji će pomoći lokalnim vlastima u upravljanju i zajedničkoj primjeni SEAP-a i EnMSa te koji iznosi prednosti simultane primjene ovih dvaju alata za upravljanje energijom. Vodič se nalazi na:

http://www.energyformayors.eu/images/stories/stories/SEAP/SEAP-EnMS_technical_guidelines_long_FINAL_SOGESCA.pdf

ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE - video snimka

Video snimka ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE na sažet i interesantan način predstavlja inicijativu Sporazum gradonačelnika te ulogu Koordinatora i Potpora Sporazumu koji pomažu Potpisnicima Sporazuma pri ostvarivanju njihovih ciljeva, tj. pri izradi BEI (Registar emisija CO₂), razvoju SEAP-a, mobilizaciji društva oko inicijativa povezanih s energijom te dobivanju sredstava za projekte povezane s energijom. Snimka objašnjava zadatke Koordinatora i Potpora Sporazuma kao i prednosti koje su rezultat ovih važnih uloga. Snimka također objašnjava gdje Koordinator i Potpore Sporazuma mogu naći smjernice i podršku kako bi bolje pomogli lokalnim vlastima. Snimka je prevedena na 10 jezika. Njezina engleska verzija nalazi se na:

6. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE – dokumenti i alati kao izvor inspiracije

E-newsletter zajedničkih SEC projekata

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, zajedno s ostalim projektima Energetski održivih zajednica (ENNEREG, City_SEC, come2CoM i ENESCOM), razvio je zajednički newsletter koji daje pregled najzanimljivijih aktivnosti usmjerene na uštedu energije i smanjenje CO₂ koje su provedene u regijama i zajednicama u cijeloj Europi. Četiri glavne teme newslettera pripremljene su na 16 jezika i svaka uključuje opis dobrih praksi i izvora koji mogu poslužiti kao inspiracija ostalim europskim lokalnim samoupravama i njihovim partnerima. Slijede poveznice na engleske verzije newslettera:

Tema 1: <http://www.regions202020.eu/cms/news/secnews-1-en/>

Tema 2: <http://www.regions202020.eu/cms/news/secnews-2-en/>

Tema 3: <http://www.regions202020.eu/cms/news/secnews-3-en/>

Tema 4: <http://www.regions202020.eu/cms/news/secnews-4-en/>

Supported by
INTELLIGENT ENERGY EUROPE

Sustainable Energy Communities NEWS

EN - English | Events Diary | News | Register to receive this e-newsletter

Regions 202020 | **ENESCOM** | **come2CoM** | **CITY_SEC** | **Energy for Mayors**

Issue 1 Autumn 2010

In May 2010, five Intelligent Energy - Europe (IEE) Sustainable Energy Communities (SEC) projects joined forces to disseminate news and information on innovative local action that can inspire cities and regions to meet EU targets for 2020 on greenhouse gas emissions, energy efficiency and use of renewable energy.

The five projects - **ENNEREG**, **Energy for Mayors**, **City_SEC**, **come2CoM** and **ENESCOM**, which represent more than 100 communities throughout Europe, are producing this joint newsletter in several European languages to be sent to thousands of sustainable energy actors.

7. Zaključci

7.1. Uspjesi

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE bio je vrlo uspješan u podržavanju Sporazuma gradonačelnika i njegovih glavnih aktera. Uspjesi na koje smo osobito ponosni su:

- **Povećavanje kapaciteta Koordinatora i Potpora Sporazumu u cijeloj Europi**
Koordinatori i Potpora Sporazumu imaju važnu ulogu u implementaciji Sporazuma gradonačelnika – pomažu lokalnim upravama pri izradi i provedbi SEAP-a. Ipak, i oni sami trebaju upute i izvore kako bi uspješno obavili zadatak. ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE, kao prvi takav IEE projekt, ojačao je Koordinatore i Potpore Sporazumu te povećao njihovu moć, između ostalog, kroz organizaciju specijaliziranih trening-seminara i radionica, razvoj Paketa podrške, razmjene znanja i umrežavanje.
- **Razvoj pristupačnog Toolboxa Metodologija o klimi i energiji**
Toolbox je razvijen kako bi se pristupačni alati, metode i smjernice o planiranju i implementaciji energetske održivog razvitka našle na jednom mjestu. To je pristupačan, višezjezičan online alat koji pomaže Koordinatorima Sporazuma, Potporama Sporazumu i lokalnim vlastima u izradi i provedbi SEAP-a. Već sad uključuje preko 1.000 izvora, a taj broj i dalje raste zahvaljujući radu registriranih korisnika koji mogu dodati nove izvore i procijeniti postojeće. Uspjeh Toolboxa lako je prikazati brojevima – na Toolboxu je preko 200 registriranih korisnika, a gotovo 5.000 posjetitelja zabilježeno je na njegovoj stranici od prosinca 2012.
- **Razvoj prvog zajedničkog SEAP-a u Europi**
Grupa općina "Valli del S.O.L" koja se nalazi zapadno od Genove (Italija) udružila je snage i razvila prvi zajednički SEAP u Europi. Općine, od kojih svaka broji manje od 5.000 stanovnika, brzo su shvatile da neće moći lako i efikasno ispuniti obveze Sporazuma gradonačelnika ukoliko se ne udruže. Stoga su odlučile iskoristiti već uspostavljenu suradnju i zajednički teritorijalni identitet te razviti zajednički SEAP sa zajedničkim ciljem smanjenja CO₂ i velikim brojem zajedničkih aktivnosti. Zajedničke aktivnosti uključuju primjenu mjera energetske učinkovitosti na zgradama, javnoj rasvjeti i prometu, korištenje obnovljivih izvora energije te komunikaciju i planiranje. Osim toga, svaka općina je u SEAP uključila neke pojedinačne aktivnosti vezane uz lokalni kontekst. Zajednički SEAP razvijen je uz tehničku podršku Pokrajine Genove, koordinatora projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE.
- **Razvoj SEAP-a zajedno sa Sustavom upravljanja energijom u svrhu iskorištavanja sinergije ta dva alata**
Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE testirao je mogućnost razvoja SEAP-a zajedno sa Sustavom upravljanja energijom prema novom standardu ISO 50001. SEAP-ovi u integraciji s EnMSom razvijeni su u 8 općina koje su profitirale sinergijom ovih dvaju važnih alata. Ova je aktivnost pomogla uspostaviti sustav monitoringa SEAP-a te doprinijela strukturiranju interne i eksterne komunikacije. Rezultat aktivnosti zanimljiv je vodič koji može pomoći ostalim lokalnim upravama da iskoriste ovo iskustvo i primijene sličan pristup.

7. Zaključci

- **Pomaganje preko 80 potpisnika Sporazuma u dosezanju ciljeva**

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pružio je podršku u preko 80 lokalnih samouprava iz različitih zemalja Europe u izradi i provedbi SEAP-a te u uključivanju građana i lokalnih dionika u taj proces. Većinom su to bile lokalne samouprave male i srednje veličine koje nisu imale mogućnosti ni sredstava za uspješnu samostalnu provedbu SEAP-a. Mnoge su lokalne uprave sudjelovale u trening-seminarima i razmjeni iskustava koja su organizirana u sklopu projekta u svrhu povećanja kapaciteta u područjima planiranja i provedbe mjera za energetske održivi razvitak.

7.2. Stečeno znanje

U tri godine pružanja potpore Koordinatorima i Potporama Sporazumu, kao i lokalnim samoupravama koje su pristupile Sporazumu Gradonačelnika, partneri na projektu naučili su mnoge zanimljive stvari koje bi željeli podijeliti u cilju lakše provedbe Sporazuma gradonačelnika u budućnosti. Glavne pouke izvučene iz projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE su sljedeće:

- **Koordinatori i Potpore Sporazumu imaju važnu ulogu u Sporazumu gradonačelnika.** Oni osiguravaju strateško vodstvo i/ili financiranje za lokalne samouprave koje su pristupile Sporazumu i opredijelile se za smanjivanje emisija CO₂ za barem 20% do 2020. Oni također mogu značajno povećati broj potpisnika kroz aktivnosti informiranja i promoviranja. Ipak, i ova grupa treba podršku, jer, kao i u mnogim drugim slučajevima, nemaju dovoljno znanja i iskustava za sva područja na kojim je njihova pomoć potrebna. Stoga postoji potreba za kontinuiranim aktivnostima osposobljavanja Koordinatora i Potpora Sporazumu, kao i za aktivnim razmjenama iskustava i umrežavanja unutar ove grupe.
- **Pristup podacima i skupljanju podataka dva su glavna izazova pri razvoju SEAP-a.** Kako bi se pripremio kvalitetan SEAP, lokalne samouprave moraju prikupiti točne podatke o potrošnji i proizvodnji energije na svom teritoriju. Iskustvo prikupljeno projektom ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE pokazuje da je ovo najteži i vremenski najzahtjevniji dio procesa izrade SEAP-a. Potrebni podaci često nisu dostupni ili im je kvaliteta slaba. Energetske tvrtke i predstavnici privatnog sektora nisu uvijek voljni pomoći jer smatraju da su ti podaci povjerljivi, komercijalno osjetljivi itd. Ipak, nakon prvotnog truda, energetske monitoring može teći vrlo glatko uz mnoge dugoročne prednosti. Glavna prednost je prikupljeno znanje o tome na što se troši energija (i novac) koji se može iskoristiti za planiranje aktivnosti uštede energije i CO₂. Točni podaci o trenutnoj potrošnji energije pomažu učinkovito nadzirati rezultate provedenih aktivnosti, planiranih u SEAP-u.
- **Manjak financijskih resursa još je jedna velika prepreka koja može ugroziti provedbu SEAP-a i koja sprečava mnoge lokalne samouprave da se pridruže Sporazumu gradonačelnika.** Mnoge lokalne uprave imaju političku volju za djelovanjem, no nedostaju im potrebna sredstva za uspješnu primjenu SEAP-a, posebno sada kada je ekonomska kriza značajno smanjila lokalni proračun. Oni moraju prikupiti dodatna sredstva, no pritom nailaze na mnoge teškoće. Najčešće su sljedeće:

7. Zaključci

- Nemaju dovoljno znanja ni iskustva u korištenju inovativnih mehanizama financiranja poput ESCO modela, javno-privatnog partnerstva, revolving sredstava ili PICO modela;
- Mali su projekti rijetko zanimljivi potencijalnim investitorima;
- Konkurencija pri prijavljivanju za sufinanciranje iz europskih i nacionalnih fondova jako je velika i manje lokalne uprave često nemaju dovoljno sredstava za pripremu dobre prijave.

Stoga je potrebno da europske, nacionalne i regionalne institucije osiguraju sredstva za potporu provedbe SEAP-a, kao i da se poveća sposobnost za korištenje inovativnih financijskih mehanizama kroz treninge, razmjenu iskustava i dobrih praksi itd.

- **Politička volja glavni je pokretač uspješnog razvoja i primjene SEAP-a.** Neophodno je osigurati podršku najviše političke razine za vrijeme procesa razvoja SEAP-a. Kako bi se u tome uspjelo, glavni donositelji odluka lokalnih uprava, kao i predstavnici različitih političkih stranaka trebaju biti uključeni u pripremu SEAP-a i redovito ih se treba izvještavati o napretku aktivnosti i ostvarenim rezultatima.
- **U procesu razvoja SEAP-a trebaju sudjelovati građani i glavni lokalni dionici.** Samo aktivan rad različitih lokalnih čimbenika može osigurati uspješan razvoj, provedbu i nadzor provedbe SEAPa, kao i postizanje postavljenog cilja smanjenja CO₂. Stoga je dobro ostvariti učinkovitu suradnju i interakciju svih zainteresiranih strana, a Koordinator i Potpore Sporazumu trebaju u tome dati potporu.
- **Važno je uključiti različite specijaliste i stručnjake** (iz lokalne uprave kao i vanjske suradnike) u izradu SEAP-a. Što više različitih suradnika radi na SEAP-u, to će on biti bolje pripremljen.
- **Postoji potreba za širokom razmjenom iskustva i dobrih praksi između lokalnih samouprava.** Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE dokazao je da lokalne uprave mogu imati koristi od razmjene iskustava sa svojim europskim kolegama te izvući inspiraciju iz dobrih praksi razvijenih u drugim regijama. Stoga je potrebno organizirati aktivnosti koje će im pomoći da uče jedni od drugih i da se uključuju u platforme umrežavanja.

7. Zaključci

7.3. Preporuke za budućnost

U nastavku slijede preporuke koje konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE želi podijeliti s donositeljima odluka iz EU, nacionalnim donositeljima odluka, Koordinatorima i Potporama Sporazumu te lokalnim samoupravama uključenim u proces izrade i provedbe SEAP-a.

Preporuke za donositelje odluka iz EU

- Nastavite podržavati i promovirati Sporazum gradonačelnika. Naše iskustvo dokazuje da pristup održivom energetske razvoju "od dna prema gore" zaista djeluje. Lokalne samouprave voljne su doprinijeti dostizanju EU ciljeva povezanih s klimom i energijom na svom teritoriju, no trebaju politički i tehnički okvir, kao i priliku za razmjenu iskustva i umrežavanje.
- Kad pripremate nove programe financiranja za projekte povezane s energijom, dajte prednost lokalnim samoupravama koje su prihvatile Sporazum gradonačelnika i izradile SEAP. Bolje je financirati aktivnosti koje su dio jasno definirane dugoročne strategije
- Postoji potreba za financijskom podrškom koja je posebno namijenjena manjim općinama. EU programi financiranja često su preveliki za male općine – čak i najmanji MLEI daje iznos sličan godišnjem proračunu najmanjih gradova.
- Pratite projekte koji se provode u okviru IEE programa. Korisno je nastaviti koristiti i unapređivati alate razvijene unutar tih projekata, što pomaže i u izbjegavanju ponavljanja istih aktivnosti.
- Primijenite pravna rješenja koja će pomoći lokalnim upravama u planiranju i provedbi SEAP-a, npr. zakone koji se odnose na davanje podataka o potrošnji i proizvodnji energije.

7. Zaključci

Preporuke za nacionalne donositelje odluka

- Ohrabrite primjenu Regionalnih akcijskih planova energetskeg razvitka koji će biti okvir lokalnih SEAP-a.
- Osigurajte više financijskih resursa za financiranje aktivnosti na području energije (čime se ne šteti samo energija, već i financije) i dajte prednost lokalnim upravama koje su se pridružile Sporazumu gradonačelnika i razvile SEAP.
- Stvorite zakonski okvir koji će potaknuti i olakšati energetske održivo planiranje na lokalnoj razini (npr. zakone koji olakšavaju pristup pouzdanim podacima o proizvodnji i uštedi energije).
- Smanjite birokratske barijere s kojima se susreću lokalne uprave. Zakonski okviri i procedure trebaju biti pojednostavljeni kako bi se olakšala provedba energetske projekata. Na primjer, u slučaju aktivnosti vezane uz energetske učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije, birokracija često blokira aktivnosti. Osim toga, postupak javne nabave također je često prekomplikiran i dugotrajan.
- Uzmite u obzir da su lokalne uprave jedni od ključnih čimbenika koje treba uključiti u razvoj i primjenu nacionalne energetske politike. Aktivno ih uključite u proces i podržavajte ih u njihovim aktivnostima.

Preporuke Koordinatorima Sporazuma i Potporama Sporazumu

- Pomognite podržanim lokalnim samoupravama da aktivno uključe građane i lokalne dionike u proces razvoja SEAP-a kroz npr. organiziranje energetske dana i lokalnih energetske foruma.
- Potaknite podržane lokalne samouprave da koriste inovativne financijske mehanizme (npr ESCO shemu, PICO shemu, privatno-javno partnerstvo, revolving sredstva) u svrhu financiranja aktivnosti iz SEAP-a.
- Koristite svoju sposobnost lobiranja kako biste potaknuli promjene zakonske okvira koji će olakšati energetske održivo planiranje na lokalnoj razini.
- Širite najbolje prakse svojih lokalnih samouprava i promovirajte njihova dostignuća na europskoj, nacionalnoj i lokalnoj razini.
- Koristite Toolbox Metodologija o klimi i energiji u svojstvu Koordinatora ili Potpore Sporazumu te dodajte zanimljive resurse kako bi ih i ostali mogli koristiti.
- Profitirajte razmjenom iskustava i umrežavanjem s ostalim Koordinatorima i Potporama Sporazumu.

7. Zaključci

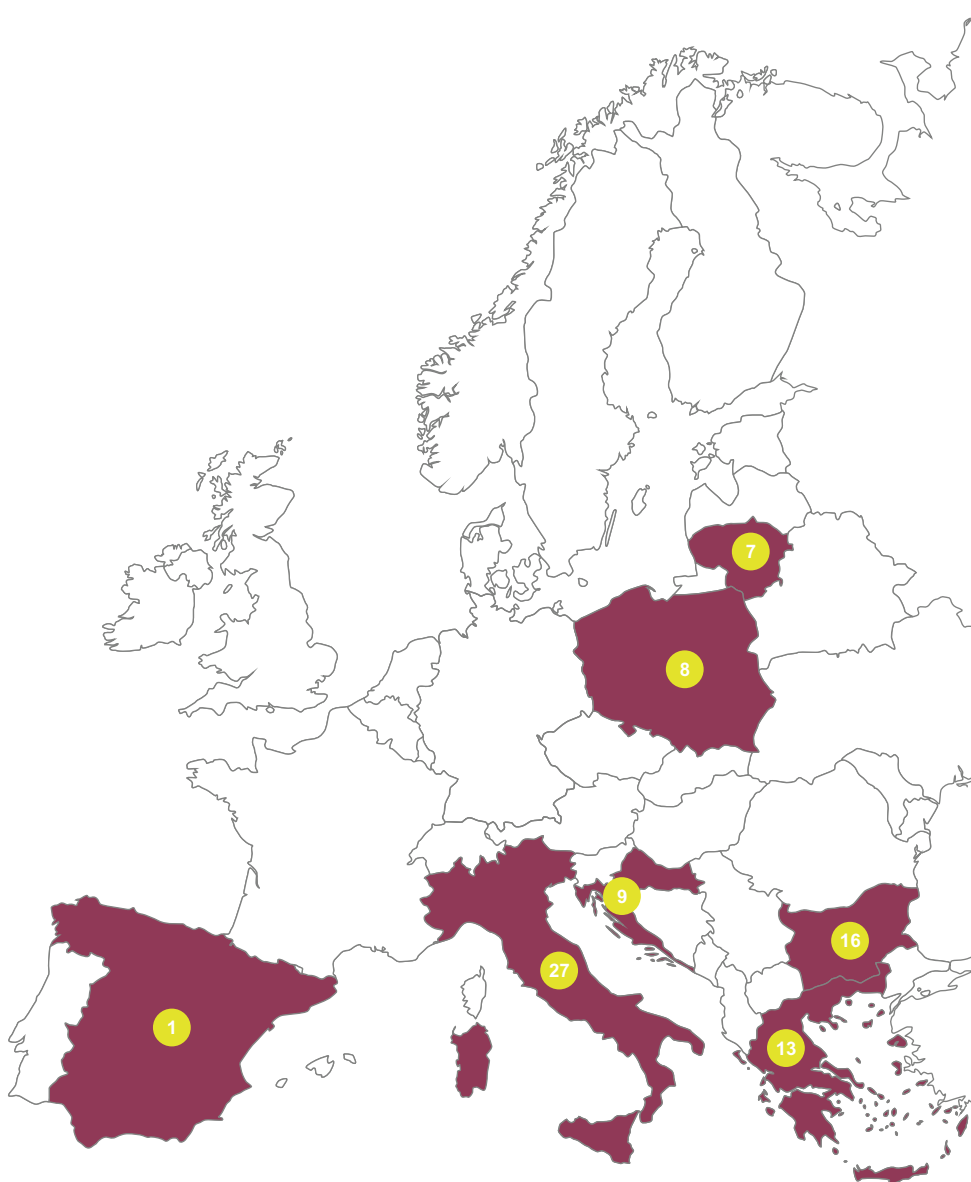
Preporuke lokalnim upravama

- Uspostavite tim koji će biti zadužen za razvoj i primjenu SEAP-a i dodijelite im jasna zaduženja.
- Potrudite se prikupiti točne, precizne podatke za Registar emisija CO₂. Ovaj će se trud dugoročno isplatiti, jer će vam prikupljeni podaci pomoći planirati aktivnosti koje će značajno smanjiti potrošnju energije i emisije CO₂.
- Uključite građane i lokalne dionike u proces razvoja SEAP-a što je prije moguće.
- Iskoristite razmjenu iskustava i umrežavanje s drugim europskim općinama.
- Podijelite svoje dobre prakse.

8. Lokalne samouprave koje sudjeluju u projektu

Projekt ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE **podržao je više od 80 općina** diljem Europe u razvoju i primjeni Akcijskog plana energetske održivosti. Mnogo ih je više profitiralo od aktivnosti vezanih uz osposobljavanje i razmjene iskustava koje su organizirali partneri na projektu – Koordinator i Potpore Sporazumu.

8. Lokalne samouprave koje sudjeluju u projektu

8. Lokalne samouprave koje sudjeluju u projektu:

BUGARSKA

Avren
Balchik
Banite
Bansko
Belica
Burgas
Dalgopol
Devnya
Godech
Kostinbrod
Malko Tarnovo
Nesebar
Petrich
Razlog
Shabla
Varna

HRVATSKA

Bjelovar
Duga Resa
Gospić
Karlovac
Ogulin
Otočac
Ozalj
Pregrada
Slunj

GRČKA

Abelokipon-Menemenis
Agia Varvara
Aspropyrgos
Chalkidonos
Delta
Aigaleo
Kordeliou-Evosmou
Lagada
Likovrisi-Pefki
Megara
Thermaikou
Thessaloniki
Vrillissia

ITALIJA

Arenzano
Camogli
Campo Ligure
Campomorone
Carpi
Casarza Ligure
Castelvetro
Cogoleto
Davagna
Lavagna
Leivi
Masone
Mele
Moneglia
Montoggio
Neirone
Novi di Modena
Recco
Ronco Scrivia
Rossiglione
Serra Riccò
Sestri Levante
Tiglieto
Tribogna
Uscio
Vignola
Zocca

LITVA

Akmenė
Anykščiai
Elektrėnai
Jurbarkas
Pakruojis
Šilalė
Trakai

POLJSKA

Bielawa
Dzierżoniów
Elk
Laszki
Niepołomice
Raciechowice
Stare Juchy
Władysławowo

ŠPANJOLSKA

Valdelarco

9. Kontakt-detalji konzorcija

Konzorcij projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE sastojao se od 15 partnera iz 8 europskih zemalja.

Koordinator projekta

Pokrajina Genova (IT)

Pokrajina Genova je lokalna uprava zadužena za zaštitu okoliša i prirode, javni prijevoz, stručnu izobrazbu, teritorijalno planiranje, održavanje cesta i srednjih škola, osiguravanje pomoći općinama i druge aktivnosti. Pokrajina Genova također je zadužena za promoviranje održivog korištenja energije. Pridružila se Sporazumu gradonačelnika 2009. Kao Koordinator Sporazuma, aktivno podupire općine potpisnike koje se nalaze na njezinu teritoriju te ih opskrbljuje jakom tehničkom, političkom i ekonomskom pomoći.

www.provincia.genova.it

Provincia di Genova

Partneri na projektu

Sogesca s.r.l. (IT)

Sogesca s.r.l. je osnovana 1986. u svrhu pružanja usluga o savjetovanju vezanom za okoliš javnim tijelima i tvrtkama. Kako bi mogla garantirati visoku pouzdanost i stalno poboljšanje svojih usluga, Sogesca se oslanja na svoje osoblje, jer je ono varijabla koja najjače karakterizira i utječe na proces osiguravanja usluge.

www.sogesca.it

Pokrajina Modena (IT)

Pokrajina Modena je lokalna uprava zadužena za okolišni i održivi razvoj, zaštitu prirode, javni prijevoz, teritorijalno planiranje, održavanje cesta i srednjih škola itd. Ona također koordinira aktivnostima općina koje se nalaze na njezinom području. Pokrajina Modena pridružila se Sporazumu gradonačelnika 2010., postavši Koordinatorom Sporazuma. U tom je svojstvu podržala 41 od 47 općina na njezinu teritoriju kako bi se priključile Sporazumu te ih opskrbljuje jakom tehničkom, političkom i ekonomskom pomoći.

www.provincia.modena.it

Provincia di Modena

9. Kontakt-detelji konzorcija

Udruga Coordinamento Agende 21 Locali Italiane 21 (IT)

Coordinamento Agende 21 Locali Italiane (talijanska lokalna Agenda 21) udruga je lokalnih uprava i regija, osnovana 1999. sa ciljem širenja Lokalne Agende 21 i promoviranja održivog razvoja. Coordinamento Agende 21 Locali Italiane je vrlo konsolidirana mreža koja trenutno broji 490 članova. Ona ima ulogu Potpore Sporazumu gradonačelnika i, u sklopu projekta ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ima ulogu koordinatora za talijansku grupu Koordinatora i Potpore Sporazumu gradonačelnika.

www.a21italy.it

Grad Zagreb (HR)

Zagreb je glavni grad i najveći grad Republike Hrvatske i broji 790.017 stanovnika. Istovremeno je jedinica lokalne i regionalne samouprave. Odlukom Skupštine Grada Zagreba donesene 30. listopada 2008., Grad Zagreb pridružio se Sporazumu gradonačelnika kao jedan od prvih europskih glavnih gradova i postao Struktura Potpore Sporazumu gradonačelnika 27. travnja 2009. Kao dio svojih redovitih aktivnosti, Gradski ured za energetiku, zaštitu okoliša i održivi razvoj ovlašten je provoditi aktivnosti na području energetike te zaštite klime i okoliša.

www.zagreb.hr

Poljska mreža općina "Energie Cités" (PL)

Poljska mreža općina "Energie Cités" (PNEC) je nevladina organizacija koja podržava održivo energetske planiranje i primjenu na lokalnoj razini. Aktivnosti PNEC-a uključuju promoviranje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije, provedbu projekata kojima se podržava održivi energetske razvoj poljskih općina i organizacija konferencija, seminara, radionica i studijskih posjeta vezano uz područje energije.

www.pnec.org.pl

Regionalna energetska agencija Kaunas (LT)

Regionalna energetska agencija Kaunas (KREA) osnovana je u lipnju 2003. pod programom SAVE II. Ima status javne institucije. Osnivači KREA-e su Grad Kaunas, Tehnološko Sveučilište u Kaunasu i Litvanski energetske institut SC "Kauno energija". Glavni ciljevi KREA-e uključuju promoviranje energetske učinkovitosti i korištenje obnovljivih izvora energije, doprinos zaštiti okoliša, suradnju s partnerima iz ostalih zemalja EU na projektima koji se odnose na energiju, širenje informacija i podizanje svijesti o energetske pitanjima kao i organiziranje trening-seminara za općine, studente i energetske stručnjake.

www.krea.lt

9. Kontakt-detelji konzorcija

Prefektura Thessaloniki (GR)

Prefektura Thessaloniki – Regija Centralne Makedonije (RCM) je grčka javna uprava koja dizajnira, planira i provodi politiku na regionalnoj razini prema principu održivog razvoja i socijalnog uključivanja zemlje u skladu s nacionalnom i europskom politikom. RCM je najveća regija u Grčkoj, a njezin glavni grad Thessaloniki, drugi je najveći grad u državi. Regija broji 1.875.000 stanovnika, što čini 17% stanovništva države. RCM se sastoji od 7 regionalnih županija i 44 općine. Od 2011. RCM ima ulogu Teritorijalnog Koordinatora Sporazuma gradonačelnika. Oko 14 općina koje se nalaze na teritoriju RCM potpisale su Sporazum gradonačelnika, a šest od njih je to učinilo u sklopu projekta E4M.

www.pkm.gov.gr

Centar za obnovljive izvore energije i uštede (GR)

Centar za obnovljive izvore energije i uštedu (CRES) je grčko nacionalno javno tijelo za promoviranje obnovljivih izvora energije, racionalno korištenje energije i uštedu energije. CRES je aktivan u sklopu nacionalne i općinske politike i zakonodavstva, razvoja vrhunske tehnologije, provedbe inovativnih projekata i promoviranje i plasiranja energetske tehnologije na tržište. CRES je također od veljače 2012. Nacionalni Koordinator Sporazuma gradonačelnika.

www.cres.gr

Pokrajina Huelva (SP)

Vijeće Pokrajine Huelva je javno tijelo koje uključuje 79 općina. Ono koordinira općinskim uslugama u svrhu osiguravanja njihovog napretka na cijelom teritoriju pokrajine. Ona pruža zakonsku, ekonomsku i tehničku pomoć općinama, posebno onima sa slabo razvijenim ekonomskim i upravljačkim vještinama. Također je odgovorna za pružanje odgovarajućih javnih usluga iznad općinske razine. Jedan od glavnih ciljeva ovog tijela je jačanje ekonomskog i socijalnog razvitka teritorija pokrajine.

www.diphuelva.es

Pokrajina Barcelona (SP)

Vijeće Pokrajine Barcelona (Diputació de Barcelona – DIBA) je institucija lokalne vlasti koja osigurava usluge za 311 općina i s njima surađuje. DIBA je teritorijalni Koordinator Sporazuma gradonačelnika od 2008. Oko 195 lokalnih samouprava u pokrajini potpisalo je Sporazum gradonačelnika.

www.diba.cat

9. Kontakt-detalji konzorcija

ICLEI – Pokret lokalnih uprava za održivost, Europsko Tajništvo (DE)

ICLEI Europe je jedinstvena europska mreža gradova koja se bavi urbanom održivošću, radom s lokalnim upravama i njihovim partnerima. Njezina Inicijativa Green Climate Cities ima za cilj voditi lokalno planiranje i nadzor nad aktivnostima povezanim s klimom i energijom, također u svrhu potpore Sporazumu gradonačelnika. Nadalje, stručna je u području nabave, održivog upravljanja vodama i mnogim drugim područjima povezanim s lokalnim aktivnostima u vezi s klimom i energijom.

www.iclei-europe.org

Udruga za razvoj planinskih općina Republike Bugarske (BG)

Glavni cilj Udruge za razvoj planinskih općina Republike Bugarske (ADMMRB) je ostvariti promjenu koja će premostiti jaz između ekonomskog razvoja brdskih područja i ostatka bugarskih općina. Želimo da se predstavnici brdskih općina ujedine i surađuju u vidu rješavanja naših specifičnih problema koji su rezultat specifičnih – klimatskih i ekonomskih – uvjeta koji su uobičajeni za nas i u kojima naši građani žive i rade.

www.bulmonte.com

Europski centar za kvalitetu Ltd. (BG)

Europski centar za kvalitetu Ltd. je moderna konzultantska tvrtka koja radi na EU projektima i programima, kao i na razvoju i provedbi sustava upravljanja kvalitetom. Tvrtka je osnovana 2001. u Sofiji i otada blisko surađuje s velikim brojem stranih partnera, uključujući konzultantske tvrtke, obrazovne institucije, trening-centre, institute za istraživanja, nevladine organizacije itd. ECQ tim posjeduje široko iskustvo u promoviranju interakcije između sektora, zbližavanju lokalnih zajednica i međuregionalnih mreža u upravljanju projektima te u poticanju aktivnosti građanstva.

www.ecq-bg.com

Savez lokalnih vlasti bugarske obale Crnog mora (BG)

Savez lokalnih vlasti bugarske obale Crnog mora (UBBSLA) je regionalna udruga koja broji 21 lokalnu samoupravu uz rub bugarske crnomorske regije. S više od 20 godina iskustva, UBBSLA je dokazano pouzdana organizacija koja osigurava stručnu pomoć i usluge lokalnim upravama i zajednicama u svrhu ostvarivanja stabilne vlasti za održivi razvoj regija i aktivno sudjelovanje građana.

www.ubbsla.org

Ukoliko želite saznati više o projektu ENERGIJA ZA GRADONAČELNIKE ili inicijativi Sporazum gradonačelnika, slobodno nas kontaktirajte!

www.energyformayors.eu

